

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2015-2016

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Monika Lomová

**Stárnutí a stáří v české populaci, prevence a výchova v boji proti
ageismu**

Praha 2016

Vedoucí bakalářské práce: Doc. PhDr. Radomír Havlík, CSc.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED (PART TIME) STUDIES

2015-2016

BACHELOR THESIS

Monika Lomová

**Old age and aging of Czech population, prevention and
upbringing in the fight against ageism**

Praha 2016

The Bachelor Thesis Work Supervisor : Doc. PhDr. Radomír Havlík,
CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a uvádím v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne:

Monika Lomová, Dis.

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala vedoucímu bakalářské práce, Doc. PhDr. Radomíru Havlíkovi, CSc. za odborné rady a velmi užitečné metodické rady, které mi poskytl při zpracování bakalářské práce.

Anotace

Bakalářská práce je věnována problematice seniorů, jejich postavení, životního stylu, vztahům v rodině i ve společnosti a problémům, s nimiž se ve svém životě setkávají. K nejvýznamnějším aktuálním otázkám řadíme ageismus, jeho projevy, příčiny a výskyt v mezigeneračních vztazích. Završením teoretické části je otázka prevence, výchovy a vzdělávání v boji proti ageismu. Teoretická část uvozuje tak část praktickou, v níž jsou prezentovány výsledky kvalitativního sociologického šetření provedeného formou polostrukturovaného rozhovoru na dané téma. Klíčová je v rámci tohoto šetření výzkumná otázka reflexe, zkušenosti, názory a postoje respondentů k věkové diskriminaci vůči seniorům.

Klíčová slova

Senior, stáří, stárnutí, ageismus, projevy ageismu, boj proti ageismu, prevence, kvalita života, mezigenerační vztahy, příprava na stáří.

Annotation

This bachelor thesis deals with issues related to senior citizens, their status, lifestyle, relationships in their families, the society and problems they have to encounter in their lives. Ageism is the most serious problem as well as its manifestation, causation and presence in intergeneration relationships. The education against ageism as well as the question of prevention is a conclusion of the theoretical part. The Theoretical part prefixes the practical part which presents the results of a qualitative sociological research done by a half-structured interview to the given topic. Respondent's reflexion, experience, opinion and attitude towards the age discrimination towards the seniors is crucial.

Key words

Senior, old age, ageing, ageism, manifestation of ageism, action against ageism, prevention, quality of life, intergeneration relationships, preparation for an old age.

OBSAH:

ÚVOD	10
TEORETICKÁ ČÁST.....	13
1. Senior	13
1.1. Socializace seniora.....	13
1.2. Postavení seniora v rodině	14
1.3. Postavení seniora ve společnosti.....	15
2. Stáří a stárnutí.....	16
2.1. Stárnutí - klasické teorie stárnutí	16
2.1.1. Epidemiologický přístup.....	17
2.1.2. Gerontologický přístup	17
2.2. Aspekty stárnutí	18
2.2.1. Fyziologické aspekty	18
2.2.2. Psychologické aspekty.....	18
2.2.3. Sociální aspekty	19
2.3. Stáří.....	20
2.3.1. Biologické, sociální, kalendářní, biologický věk	21
2.3.2. Dělení dle věku	22
2.4. Problém stárnutí v ČR – stárnutí populace	24
2.5. Přístupy k seniorům, generacím a generačním rozdílům.....	27
2.5.1. Přístupy ke generacím	27
2.5.2. Mezigenerační vztahy, generační rozdíly, rozpory	28
2.5.3. Role prarodiče.....	30
2.5.4. Vztah starší generace ke starým rodičům	31
2.6. Kvalita života ve stáří	32
2.7. Vybrané etické problémy vztahující se k seniorům.....	33

2.7.1.	Násilí uskutečňované na seniorech.....	33
2.7.2.	Senioři a respektování jejich autonomie.....	33
3.	Ageismus.....	35
3.1.	Pojem ageismus	36
3.2.	Rozdělení ageismu	37
3.3.	Projevy a zdroje ageismu	38
3.4.	Ageismus v mezigeneračních vztazích	39
4.	Prevence, výchova a vzdělávání – boj proti ageismu.....	41
4.1.	Prevence jednotlivce vůči ageismu	41
4.2.	Prevence ageismu ve společnosti.....	42
4.3.	Příprava na stáří jako prevence ageismu.....	44
4.3.1.	Příprava na stárnutí z hlediska společnosti.....	45
4.3.2.	Aktivní stáří jako prevence ageismu	45
4.3.3.	Možnosti sociální pedagogiky v oblasti prevence ageismu.....	47
PRAKTICKÁ ČÁST.....		50
5.	Cíl průzkumu a použité metody	50
5.1.	Charakteristika zkoumaného vzorku.....	51
5.2.	Metoda sběru dat.....	51
5.3.	Struktura rozhovoru	52
5.4.	Reflexe vlastní zkušenosti.....	53
5.5.	Rozhovory.....	54
5.5.1.	Rozhovor s paní Jiřinou.....	54
5.5.2.	Rozhovor s paní Janou.....	57
5.5.3.	Rozhovor s paní Marií	61
5.5.4.	Rozhovor s panem Janem.....	64
5.5.5.	Společná témata.....	66

6. Shrnutí dat sociologického šetření	70
6.1. Vyhodnocení otázky sociologického šetření: Jaké jsou názory, zkušenosti respondentů na problematiku věkové diskriminace?	70
ZÁVĚR.....	72
Seznam použitých českých zdrojů:	74
Seznam použitých internetových zdrojů	76
Seznam zkratek	78

ÚVOD

Stárnutí obyvatelstva je jev dlouhodobý, ale v současnosti nabývá na aktuálnosti. Společnost je o to více nucena se zabývat stárnutím společnosti a o dopady s tím spojené. Jedná se především o ekonomické, sociální a zdravotní důsledky. (Pacovský, V., 1990, s. 23,25)

Téma bylo zvoleno s ohledem na vzniklé situace v životě, kdy se každý z nás setkává tvář v tvář se stárnutím a stářím. Prevence a výchova v boji proti ageismu souvisí s předchozími pojmy a je důležité se na tento pojem připravit a případně zamezit jeho vzniku nebo zmírnit jeho následky. Proto je zapotřebí veřejnosti neustále připomínat důležitost prevence na danou problematiku.

Cílem práce je získat vyjádření názorů a zkušeností respondentů s věkovou diskriminací v dnešní společnosti.

Téma je široké, a proto je práce zaměřena v empirické části na věkovou diskriminaci, kde se k tomuto tématu budou vztahovat otázky sociologického šetření zaměřené na názory na seniory, věkovou diskriminaci, pracující seniory, péči o seniory (ústavní či domácí péče) v důsledku na mezigenerační vztahy, které úzce souvisí s cílem práce.

Cílem práce je popsat a zhodnotit mezigeneračních vztahy, příčiny ageismu v České společnosti. Zmapování názorů a postojů střední generace a generace seniorů na téma stáří, péči o seniory (ústavní či domácí péče) v důsledku na mezigenerační vztahy a ageismus.

Téma je široké a proto jsem se zaměřila v empirické části na mezigenerační vztahy a věkovou diskriminaci vůči seniorům a pracující seniory, které jsou zahrnuty do výzkumných otázek empirické části bakalářské práce a jsou v souladu s cíli práce.

V práci se zabývám věkovou diskriminací starších věkových skupin, která se objevuje častěji než u mladší generace. Tento předpoklad také potvrzuje názor Vidovičové a Rabušice, kde uvádí, že pro společnost je méně rizikový výskyt věkové diskriminace právě u starších věkových skupin. Teoretické vymezení pojmu ageismu není sjednoceno. Přesto dle výzkumu Vidovičové a Rabušice se vyskytuje ageismus již 40 let ve společnostech. (Výzkumný ústav pro sociální věci, Brno, 2005)

Stárnutí populace sebou nese nové šance i výzvy vzhledem k prodlužování života ve stáří a možnosti využít starších lidí ve společnosti. (Kalvach a spol., 2008, s. 21)

Hamilton uvádí, že v dobách prehistorie se lidé nedoživali stáří, do 17. století se objevilo pouze jedno procento lidí starších 65ti let a do období 19. století se nárůst starých lidí zvýšil o pouhé tři procenta. (Hamilton, I.S. , 1999, s. 13,14)

Demografické stárnutí populace, které se týká většiny států světa, je jednou z nejvíce diskutovaných otázek posledních let. [www.mpsv.cz]

Stáří a stárnutí jsou biologické projevy, které jsou součástí života většiny z nás. Stárnutí je problém celosvětový. Lidský věk se prodlužuje. Problematika stáří nabývá na aktuálnosti vzhledem k nízké porodnosti a stárnutí populace z hlediska demografie. Stoupá nutnost se zabývat stářím z hlediska společenského, odborné veřejnosti, státní správy a jiných orgánů. Pohled na stáří se historicky mění. [www.praha.vupsv.cz]

Zejména filosofové se zabývali pojmem stáří a ve výrocích se lišili. Stáří je spojeno s řadou mýtů, které platily na dřívější generace a v dnešní společnosti nenachází místo nebo je na ně nahlíženo jinými pohledy. Dovolím si připomenout několik mýtů: ve stáří člověk musí nějak dožít a stáří není pěkné období života člověka. „*Mýtus neužitečného času*“ Kdy starý člověk, je již nepotřebný, neužitečný a nic nevytváří. „*Mýtus ignorance*“, „*Mýtus o lékařích*“ Mylná představa, že všechny problémy starých lidí vyřeší medicína nebo spíše lékař. „*Mýtus zjednodušené demografie*“ vznikl na základě úsudku, že člověk je starý dnem, kdy odchází do důchodu. „*Mýtus o úbytku sexu*“ Pokud se staří manželé drží za ruku v parku nebo se starší lidé znovu vezmou, tak to budí pohoršení a smích. (Haškovcová, H., 1990, s. 28, 29)

Na stárnutí a stáří je nahlíženo mnoha přístupy z vědeckého hlediska. Člověk je tvor společenský a v rámci socializace prochází určitými vývojovými etapami ve svém životě. V procesu socializace se setkáváme s mezigeneračními vztahy a konflikty. Bakalářská práce je zaměřena na prevenci a výchovu v boji proti ageismu, která by měla předcházet věkové diskriminaci. Stáří a stárnutí je součástí jedné z posledních etap lidského vývoje člověka. Abychom tuto etapu životního cyklu prožili co nejlépe a ve spokojenosti, závisí na mnoha faktorech. Jedním z hlavních faktorů je aktivní přístup k životu a zdravý životní styl. Tyto pojmy v současné době 21. století slyšíme často v médiích, setkáváme se s nimi v mnoha publikacích. Mohou na nás působit jako fráze a přesto bychom je měli brát vážně. V životě člověka mají nezastupitelnou roli, která nás ochrání nebo zmírní možné následky v boji proti věkové diskriminaci – ageismu.

V kapitole první se budu zabývat otázkou seniorů. Jejich postavení ve společnosti, postavení seniora v rodině, socializací seniora, jeho vztahem k sobě samému. Druhá kapitola se věnuje pojmům stáří a stárnutí. Stárnutí je zde popsáno dle klasických teorií, dle psychologických, fyziologických a sociologických aspektů stárnutí, problémem stárnutí, kvalitou života a etickými problémy seniorů. Kapitola třetí se týká pojmu ageismu, projevy a zdroji ageismu, ageismu v mezigeneračních vztazích. Čtvrtá kapitola je zaměřena na prevenci, výchovu a vzdělávání v boji proti ageismu. Jakým způsobem společnost a jedinec se preventivně chrání před případným ageismem, zapojení mládeže v otázkách stáří, stárnutí. Představení možných forem vzdělávání jako zmírnění následků stáří a ageismu.

Empirická část bude zaměřena na podložení teorie daty. Budu se zabývat otázkou prevence v boji proti ageismu ve společnosti a pohledem střední generace a seniorů samotných na stáří a seniory a jejich zkušenosti s ageismem. Jedná se o to, zda výše uvedení respondenti se setkali s věkovou diskriminací v mezigeneračních vztazích. Empirická část bude provedena metodou kvalitativního průzkumu prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru.

V rámci výzkumného šetření byly provedeny rozhovory se třemi respondenty. Většina respondentů jsou v seniorském věku, jeden respondent v produktivním věku. Každý respondent odpovídal na 10 otázek. Forma rozhovoru byla zvolena s ohledem na věkovou skupinu vybraných respondentů. Starší lidé jsou většinou málo sdílní, potřebují získat pocit důvěry a to lze nejlépe v jejich přirozeném prostředí v příjemné atmosféře. Kdy nejdříve vyslechneme jejich životní příběh a poté se nenásilnou formou snažíme během rozhovoru získat jejich názory na daný okruh otázek.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Senior

Vymezení:

- senior je člověk, který dosáhl důchodového věku a nastoupil do penze,
 - legitimovaná hranice dle OSN ve věku 65 let, věková hranice stáří,
 - někdy se používá rozdělení seniorů třetího věku – pracující a „nezávislí“ a čtvrtého věku – „závislí“,
 - dalším rozdělením seniorů je dle věku na kategorie dle teorií stáří
- [<http://www.mpsv.cz/1057>]

1.1. Socializace seniora

Rodina prošla během historických období mnoha změn. V současné moderní rodině dochází k poklesu narozených dětí, k nárůstu rozvodovosti i k opakovaným sňatkům. Často rodina má děti a nejsou oddáni. Ve společné domácnosti žije většinou pouze nukleární rodina nikoliv rozšířená rodina. Dnešní rodina nežije v mezigeneračním soužití společně v jedné domácnosti, jako tomu bývalo v dřívějších rodinách minulého století. Dalším aspektem je rodina často žijící mimo rodinu rozšířenou, kde nemůže docházet k vzájemné pomoci a rodinným vazbám. V dřívějších dobách na vesnicích bylo časté soužití třígeneračních rodin. Do těchto vazeb patřila i péče o staré rodiče v jedné domácnosti, kde děti byli přítomni této mezigenerační pomoci a sounáležitosti. (Haškovcová. H., 1990)

1.2. Postavení seniora v rodině

Rodina má „nezastupitelnou roli“ v péči o seniora. Rodina má několik úloh v rámci této role. Mít vhodné podmínky pro poskytnutí pomoci starého člověka. Je nutné mít uzpůsobené prostředí v domácnosti, dostatek fyzických sil pomáhajícího. Pečující osoba by měla mít vhodné sociální prostředí, podporu rodiny a všech členů domácnosti, kterých se to týká. Pečovatel by měl mít i fyzické předpoklady pro výkon péče o seniora. Dále by měl mít dostatek času při pomoci s běžnými činnostmi, jako je nákup

jídla, doprovázení seniora do zdravotních zařízení, povídání si seniorem a jiné činnosti. Hlavní pro výkon pečovatele v rodině je chtít tuto činnost vykonávat a vědět jak pomoci. Znat dostupné organizace, které přispívají k pomoci o seniora. (Zavázalová, H., a kol., 2001, s. 53)

„Národní gerontologický program“ (1995-2005) napomáhá v pomoci péče o druhé. Podporuje organizace, které se zabývají dohledem nad starým člověkem v péči o jeho osobu. V dnešní době společnost nabízí vhodnější podmínky péče o druhé, než tomu bylo dříve. Nabízí nové technologie, zdravotní pomůcky, činnosti apod.) Ženy střední generace se mnohdy musí starat o své rodiče, v době, kdy jsou v pracovním procesu. V této situaci jsou rády, že mohou využít služeb stacionářů, domácí péče, které nabízejí sociální zařízení. (Zavázalová, H., a kol., 2001, s. 53)

Již v 50. letech došlo ke změně struktury rodiny. Došlo ke změně životního stylu rodiny. Další změnu, kterou je potřeba zmínit bylo postavení muže v rodině, změny rolí ženy v rodině, změny vztahů mezi generacemi a jejich generační rozdíly, které získali větší rozměr. Dostatečný prostor pro vyjádření svých myšlenek, zachování soukromí, vhodné podmínky je důležité pro harmonický vývoj celé rodiny. Přijmout seniora jako právoplatného člena rodiny. Senior rodinu obohacuje o své zkušenosti, životní rady. Ze sociologických šetření vyplývá, že senioři pomáhají mladým a ti jsou následně rozmazlené a o nic nemají zájem. Sociologové tyto poznatky uvádí jako důvod proti bydlení vícegeneračnímu bydlení. (Zavázalová, Z., a kol., 2001, s. 52)

Klade se důraz na udržení seniora v domácím prostředí a podpory rodiny v jeho péči. Rodina přináší pocit bezpečí a jistoty. Možné vnější okolnosti tomu nepřejí. Rodina starého člověka se věnuje zaměstnání a svým dětem. Většinou rodina seniora nebydlí ve stejné domácnosti. Péče o druhého většinou skýtá dlouhodobou péči, náročnou na čas i psychiku. Z tohoto důvodu rodiny využívají řadu sociálních zařízení. (Jarošová, D., 2006, s. 41)

1.3. Postavení seniora ve společnosti

Člověk v mládí si nepřipouští otázku stáří, nezabývá se stářím. S tímto pohledem mladého člověka na svět se pojí i jeho pohled na stáří a seniory. Stáří je pro něho daleko, něco o čem nepřemýšlí. V dospělosti kolem 30 roku člověk má většinou jasnou představu o životě, buduje kariéru, zakládá rodinu. Člověk žije naplno. Kolem 40 roku života už si člověk začíná uvědomovat, že život plyne rychle. Některé věci už nestihne a bilancuje. Je si plně vědom, že program života má svá omezení. (Haškovcová, H., 1990, s. 39-40)

Pohled na seniory byl viděn společností historicky různě. „*Image stáří a představa jednotlivce a společnosti o stáří*“ (Haškovcová, H. 1992, s. 56). Image stáří má dva pohledy. Jedním z nich souvisí na vztahu jedince ke svému stáří a jeho postoji ke starým lidem. Kdysi stáří lidé byli charakterizováni jako moudří lidé, trpělivý, laskavý. Od tohoto pohledu postupem času bylo upuštěno. Vznikl nový negativní pohled na stáří, spojené s nemocí, bolestí. Společnost odmítala staré lidi, stáří postupem času a z toho vznikl postupně nový pojem ageismus. (Haškovcová, H., 1990, s. 57)

Výzkum dle Vidovičové vykazuje výsledky, že zkušenost s diskriminačním jednáním vůči věkové skupině mělo 18% Čechů. Věková diskriminace má největší podíl v české společnosti vůči diskriminaci zdravotního stavu, náboženského vyznání aj. (Vidovičová, L., 2008, s. 160)

Společnost je nastavena na konzumu, době pokroku, kultu mládí, kariéru, zde není místo pro stáří. Mládí se řídí mnoho stereotypy o stáří. Staří lidé jsou pomalí, nemocní, neproduktivní. Mladí, kteří si váží starších lidí, čerpají ze své zkušenosti z rodiny, kdy jejich prarodiče jsou aktivní, vezmou vnoučata na dovolenou, chodí s nimi na společenské akce. Mladá generace rozděluje staré na aktivní a na ostatní. [<http://www.antropoweb.cz>]

2. Stáří a stárnutí

Pohledy na stárnoucí společnost se lišily, tak jak se mění společnost. Postoj ke stáří a stárnutí společnosti může mít různé úhly vidění, lze na ně pohlížet z ekonomického hlediska a důležitý je pojetí v širším kontextu z hlediska „člověka a civilizace“. Důležitým aspektem je „kvalita společnosti“, která se také odvíjí z vědomí člověka a podmínkami, které společnost nabízí. (Vidovičová, L., 2008, s. 16-17)

Stáří a stárnutí se týká každého z nás. Mladí lidé a lidé v produktivním věku si často neváží starých lidí, pohlíží na ně očima pracujícího, zaneprázdněného. Z toho pramení následné označení seniorů mladší věkovou skupinou, které je neberou jako partnery, „nepočítají s nimi“. (Haškovcová, H., 1989, s. 29)

Jedinec ve věku čtyřiceti let žije v rychlém tempu. Uvědomuje si, více jak kdy předtím boj o čas, chce toho zažít ještě hodně. Zároveň si uvědomuje, že se přibližuje k druhé etapě života, která se blíží více k stárnutí a stáří. Neohlíží se přitom běhu na své zdraví, které může být dočasné. Přesto si své stáří nechce připustit a je našťvaný na staré lidi a upozorní ho skrytě na blížící se stáří. (Haškovcová, H., 1989, s. 41)

V době stárnutí společnosti, prodlužování délky prožitého života ve stáří je zapotřebí tuto etapu využít co nejkvalitněji. Lidé, kteří se v době před odchodem do důchodu nevěnovali příliš četbě, ale spíše se věnovali fyzickým činnostem na zahrádce, budou se nadále v důchodovém věku věnovat podobným činnostem. (Zavázalová, H., 2001, s. 78)

2.1. Stárnutí - klasické teorie stárnutí

Stárnutím a stářím se zabývá vědní obor gerontologie. Je to obecný vědní obor, nauka o stáří. Geriatrie je lékařský obor, který se zabývá nemocemi ve stáří. (Dienstbier, Z., 2009, s. 18)

Stárnutí je „produktem evoluce“ jak zmiňuje Baudisch, z které vychází Gruss. Poznatky o stárnutí vychází z faktoru „rozmnožování a pomíjivosti všeho živého“. Stárnutím organismu klesá schopnost rozmnožování a zvyšuje se riziko smrti. (Baudisch In: Gruss, P, 2010, s. 61)

Mezi klasické teorie stárnutí se řadí zejména biologické stáří, sociální stáří, kalendářní (chronologické) stáří, dlouhověkost. (Mühlpachr, P., 2009)

Vědci se zabývali a zabývají teorií stárnutí po staletí. Zabývají se otázkou, „*proč člověk stárne*“ (Pacovský, V., 1990, s. 30) Stárnutím se zabývá věda gerontologie nebo geriatric, gerontopedagogika. Zabývá se stárnutím, stářím, starým člověkem.

Jarošová uvádí řadu teorií od mnoha autorů, kde sděluje, že stárnutí se skládá z řady procesů, řídí se genetickými vlivy, vnitřními i zevními. Teorie stáří jsou v mnoha případech teoretickými poznatky, které nejsou ověřitelné z praxe a nezohledňují všechny skutečnosti. Zaměřují se pouze na některé části z celku teorií. (Jarošová, D., 2006, s. 15)

2.1.1. Epidemiologický přístup

Nepřipouští přirozenou smrt způsobenou stářím, ale používá termín „*smrt jako nehoda*“. Tento přístup vychází z nahodilých dějů vedoucích ke stárnutí a stáří vznikající vnějšími vlivy a chorobnými vlivy. Stáří a stárnutí souvisí s prostředím, úrazy a chorobami. Dlouhý život lze předpokládat v určitých podmínkách. (Mühlpachr, P., 2009, s. 19)

2.1.2. Gerontologický přístup

Gerontologický přístup pohlíží na stárnutí a stáří jako na zákonité procesy. Jsou dány geneticky. Shoduje se epidemiologickým přístupem v otázce přirozené smrti stářím, které neexistuje dle těchto dvou přístupů. Prodloužené stáří nad určitou věkovou hranici se neprodlouží ani v závislosti na podmínkách, o kterých se zmiňuje epidemiologický přístup. Pouze za předpokladu změn genetické informace. (Mühlpachr, P., 2009, s. 19)

2.2. Aspekty stárnutí

Pohled na stárnutí a stáří by měl být komplexní. Jedná se o biologickou, sociální, psychologickou podobu. Stárnutí a stáří se týká jak jedince, tak i celé společnosti. Starý člověk je součástí společnosti, je v ní integrován. Společnost se zabývá péčí a zájmem o starého člověka, v rámci služeb, institucí. (Pacovský, V., 1990, s. 11)

Haškovcová uvádí propojení s fyzickými změnami a psychikou. Otázkou zůstává, kdy si člověk uvědomí stáří, v době, „*kdy čas, který má před sebou je kratší než ten, který má za sebou*“. (Haškovcová, H., 1989, s. 94)

2.2.1. Fyziologické aspekty

Fyziologické aspekty ve stáří jsou závislé na mnoha faktorech. Jsou ovlivněny genetickými dispozicemi, způsobem života. Tyto změny probíhají u každého jedince odlišně. Jde o změny v organismu člověka vlivem vývojových fází. Jedná se o „*opotřebování orgánů*“ zpomalený průběh metabolismu člověka a ke snížení funkcí organismu. Působení těchto vlivů má za následek atrofii orgánů a kůže, narušení elasticity orgánů, zasažen je také cévní systém. Dále se mění kůže, je tenká, vráscitá, ztrácí svoji elasticitu. Klesá pružnost svalů a svalová výkonnost. Vlivem stárnutí trpí i oběhový systém, který se projevuje v srdečních nemocech. Dochází k zhoršení kvality spánku, obtíže při usínání, častější noční buzení. Fyziologické změny omezují starší lidi v pohybových aktivitách, zhoršená chůze, bolení kloubů, častější zlomeniny. Změny probíhají ve smyslových orgánech, kdy dochází k poruchám sluchu, vidění. K poruchám sluchu jsou nápomocny sluchadla, která pomáhají v komunikaci. (Jarošová, D., 2006, s. 21-24)

2.2.2. Psychologické aspekty

Mezi psychologické aspekty stárnutí lze zařadit pokles psychomotorického vývoje, zapomnětlivost, ochuzení fantazie. Starší lidé, jsou více úzkostní a nemají důvěru k neznámým věcem, k novým situacím. Neumí se nadchnout a vyjádřit radost a nadšení.

U starých lidí dochází k poklesu psychické soběstačnosti. Pro tyto lidi, je těžké přijmout pomoc a stát se závislým na pomoci při činnostech, které dříve zvládal. (Haškovcová, H., 1989, s. 94-100)

Osobnost člověka má vliv na změny ve stáří a na způsobu života. Většinou rysy osobnosti se nemění ve stáří, ale mohou se měnit potřeby člověka. Psychika a fyzická stránka člověka spolu souvisejí. Stárnutí člověka se projevuje ve změnách intelektových schopností, kdy dochází ke snížení energie, verbální projevy. Mezi faktory, které mohou ovlivnit rozumové schopnosti ve stáří lze zařadit: vzdělanostní předpoklady, vrozených schopností, úroveň profesního postupu. U staršího člověka chybí motivace a potřeba nových informací, impulzů. (Jarošová, D., 2006, s. 24-27)

Již ve chvíli kdy jedinci přijde na mysl myšlenka o vlastním stárnutí, je tato situace určitou psychickou zátěží, kdy se s tím musí nějakým způsobem v sobě vypořádat. Jaký zaujme postoj k této životní fázi nebo skutečnosti. To vše závisí na řadě činitelů a faktorů. Důležitým aspektem je osobnost jedince. Pokud se dosud vypořádal se vším v životě pozitivním přístupem a se snahou situace vyřešit. Bude se adaptovat na nové podmínky jednodušeji. Jedinec v etapě stárnutí by měl mít představu o způsobu života. (Pacovský, V., 1990, s. 41)

2.2.3. Sociální aspekty

Sociálním aspektem stárnutí je možné označit zeslabení kontaktu vrstevníků stejně starých lidí. Chybí jim sdílení podobných zážitků a pocitů s vrstevníky, to je velmi deprivuje. Připadají si osamělí na své problémy. Svět kolem nich, je pro ně vzdálenější a cizí. Tím si více připomenou svůj věk a samotné stáří. Bilancují svůj život, hodnotí situace v životě, které měli učinit jinak. Uzavírají se více do sebe. Samota je pro ně skličující, jsou bez partnera, děti jsou daleko nebo mají své rodiny, nemají tolik času trávit se svými rodiči. Vzhledem ke snížení kontaktů s okolím, klesá péče o svůj zevnějšek i o prostředí ve kterém žijí. Na druhou stranu se u starých lidí zvyšuje trpělivost, vytrvalost, zeslabuje se výbušnost. Proto, aby lidé byli moudří ke stáří, je vhodné se připravit na stáří a minimalizovat rizika s pozdějším věkem. Udržovat kontakt s okolím a zajímat se o dění kolem sebe a seberozvíjení. Neustále se vzdělávat, sledovat kulturní dění, číst, sledovat debaty, aj.

Samotné penzionování, odchod do důchodu, je sociálním aspektem stárnutí. Člověk, který odchází do důchodu, ztrácí pracovní vazby, ztrácí svou identitu, uznání. U starých lidí se často setkáváme s depresemi. (Haškovcová, H., 1989, s. 94-108)

Člověk prochází životními vývojovými fázemi od dětství po stáří. Stáří a dětství jsou od sebe daleko a přesto jsou si blízké. Dítě nabírá sílu a schopnosti a starý člověk to má naopak. Starý člověk se často vrací ve svých vzpomínkách na dětství. Každá generace má svou tvář stáří tzv. „*generační tvář*.“ Jinou charakteristiku stáří měla společnost před 100 lety a jinou má dnes. Závisí to na způsobu žití společnosti, dnešní společnost je dynamičtější než ta před sto lety. Tehdy se dožívali krátkého stáří oproti dnešní společnosti, kde se věk dožití prodlužuje. (Sak, P, Kolesárová, K, s. 13-15)

Fenomén stárnoucí společnosti je výzvou pro celou společnost. Záleží, jak na tento jev bude populace nahlížet. Společnost by se měla zabývat touto otázkou v širším kontextu, nejen jako na ekonomický problém, ale v rámci jednotlivých oborových odvětví jako je pracovní trh aj. Nové pohledy sociologů a trendy v oblasti stárnutí jsou zaměřeny na začlenění starších lidí i osob důchodového věku do pracovního procesu. Přínosem je zkušenost a nadhled. (Sak, P, Kolesárová, K., s. 16)

Sociální stárnutí může být způsobeno ukončením zaměstnání a odchodem do starobního důchodu. Zde dochází k velkým změnám, které mají vliv na osobnost člověka. Senior již nemá kontakty se spolupracovníky, nemá pravidelný režim dne. Cítí se být nepotřebný, méněcenný. Dalším faktorem je ekonomický přínos do rodiny. Dochází k poklesu manuálních dovedností. U seniora se může objevit pocit úzkosti v situaci, kdy je závislý na pomoci od druhé osoby. Toto období provází strach s osamělostí, zejména v případě ztráty partnera. Prevencí osamělosti jsou dobré vztahy v rodině, s vrstevníky a smysluplné využití volného času. Věnování se koníčkům, volnočasovým aktivitám, návštěva seniorských klubů, kulturních zařízení.

2.3. Stáří

Vágnerová stáří vztahuje k dosažení integrity, která souvisí s prožitým životem, a jednotlivých stádií během vývoje člověka. Ve stáří se mění fyzické i psychické funkce. Jako velký problém vidí ve stáří v omezení nebo ztrátu sociálních kontaktů, osamělost. Negativně

působí na starého člověka zhoršený zdravotní stav, ohrožují ho i myšlenky na blížící se konec. (Vágnerová, M., 2000, s. 489)

Stárání je součástí přirozeného života, je to celoživotní proces. Je důsledkem involučních faktorů, jako jsou choroby, životní podmínky, kvalita života. Sociálními změnami, které působí na stárání, jsou osamostatnění dětí, penzionování a další sociální role). (Mühlpachr, P., 2009, s. 18)

2.3.1. Biologické, sociální, kalendářní, biologický věk

Biologické stárání

Biologické stárání je spojeno s „*involučními změnami*“, jako je např. atrofie. Orgány mohou ztratit nebo omezit svou funkci. Je propojené s chorobami, které se vyskytují ve vyšším věku např. arteroskleróza. (Mühlpachr, P., 2009, s. 19)

Sociální stárání

Je období charakteristické sociálními změnami. Označuje se určitými faktory, jako jsou penzionování, příslušný věk daný tímto obdobím. „*Je dáno změnou rolí, životního způsobu i ekonomického zajištění.*“ (Mühlpachr, P., 2009, s. 19)

Kalendářní stárání (chronologické)

Kalendářní stárání (chronologické) je vymezené určitým věkem, vyvolané involučními změnami. (Mühlpachr, P., 2009, s. 20)

Dle Hayflicka tento věk nám určuje, kdy máme slavit narozeniny a jaké číslo máme vyplnit ve formulářích. (Hayflick, L., 1997, s. 29)

Kalendářní věk dle Hamiltana souvisí s tělesnými projevy v malé míře. Existují jedinci, kteří na svůj věk vypadají a jedinci, kteří vypadají vzhledem ke svému věku mladší či naopak. Dle Hamiltana nelze věk považovat za spolehlivý „prediktor“ životního statusu daného jedince. (Hamilton, I. S., 1999, s. 19)

Biologický věk

Biologické stárnutí se projevuje u každého jedince různě. Někdo vypadá na padesát ve třiceti a jiný zase v osmdesáti vypadá na padesát podle biologického věku. Dosud neexistují ukazatele, kteří by skutečně prokázali tento fakt biologického stárnutí. V případě prokázání, by bylo možné vyjádřit, že člověk biologicky mladší je starší v závislosti na chronologický věk. Lidé nemají znak, kterým by se dalo prokázat, jak jsou staří, kromě rodných listů. (Hayflick, L., 1997, s. 30-31)

Biologický věk Hamilton spojuje s „*objektivním stavem fyzického vývoje či degenerace*“. (Hamilton, I. S., 1999, s. 22)

Biologické stárnutí je závislé na fyziologických změnách u jedince. Probíhají u více jedinců odlišně. Závisí na genetice člověka a životním způsobu. V těle probíhá zpomalení některých funkcí v organismu než tomu tak bylo dříve. (Klevetová, D., Dlabalová, I., 2008, s. 19)

Biologický věk je charakteristický pro „*celkový stav organismu*“. V užším pojetí se jedná změny v těle člověka, projevující se zpomalením některých funkcí nebo orgánů. (Jarošová, D., 2006, s. 21)

2.3.2. Dělení dle věku

Můžeme hovořit o sociální periodizaci života, která člení lidský život do tří velkých období nebo věků.

„*První věk*“ – „*předproduktivní období*“, jedná se o periodu, kdy člověk se připravuje vzděláváním, vývojem na profesi. Probíhá od dětství do mládí. (Mühlpachr, P., 2009, s. 19)

„*Druhý věk*“ – „*produktivní období*“, je charakteristické zakládáním rodiny, pracovního období. (Mühlpachr, P., 2009, s. 19)

„*Třetí věk*“ – „*postproduktivní*“, stáří, je dobou, v které je snížena pracovní výkonnost. (Mühlpachr, P., 2009, s. 19)

Dle Mühlpachra:

- „*65-74 let*

„mladí *senioři*“ problémy s využitím volného času, seberealizace (Mühlpachr, P., 2009, s. 21)

- „75-84“ let

„*staří senioři*“ dochází k omezení tělesných funkcí a projevům chorob typických pro toto věkové období (Mühlpachr, P., 2009, s. 21)

- „85 let a více „

„*velmi staří senioři*“ možné problémy se soběstačností (Mühlpachr, P., 2009, s. 21)

Dělení života dle WHO

- „45-60 *střední věk*
- 61-75 *rané stáří*
- 76-90 *pravé stáří, stařecký věk, sénium*
- 90 a více *kmetství, dlouhověkost*„ (Ort, J., 2004, s. 2004)

Dělení věku dle Pacovského:

- „45-59 *střední věk*
- 60-74 *vyšší věk, rané stáří*
- 75-89 *vlastní stáří, sénium, pokročilý věk*
- 90 a více *dlouhověkost*“ (Pacovský, V., 1990, s. 16)

Dlouhověkost

O dlouhověkosti lze hovořit u věku nad 90 let. Stoupající věk současné populace, bude v budoucnosti chronologicky stoupat dle výzkumů demografických dat. S dlouhověkostí je spojen termín maximální délka života. Ta je závislá na dalších faktorech jako jsou životní podmínky, medicínský rozvoj, aj., které mohou zvýšit dlouhověkost. V současné době je maximální délka lidského života 125 let. Existují úvahy o možnostech dosáhnout vyššího věku dožití 150-200 lety za předpokladu využití mechanismů jako jsou genetické inženýrství. Přesto dostupné výsledky výzkumů to nepotvrzují. (Mühlpachr, P., 2009, s. 21)

Na zvyšování naděje dožití má vliv i sociální politika státu, je to jedním z cílů i mezinárodních programů Evropské unie. (Ort, J., 2004, s. 34)

Gruss se zabývá otázkou, jakým způsobem budou prožívat lidé svůj život, kolem roku 2050, kdy se zvýší počet lidí ve věkové hranici kolem 60let z 24% na 34% a počet lidí ve věku 80 let se zvýší na 12%, bude třikrát vyšší, než tomu je dnes. Budou schopni se o sebe postarat, budou zdraví nebo bude většina ve věku nad 80 let závislá na péči druhé osoby. Statistiky tvrdí, že lidé se budou dožívat vyššího věku v dobré zdravotní kondici, nebudou nemocní. (Gruss, P., 2009, s. 53)

Gruss se zmiňuje o prodloužení života jako výhody pro flexibilnější rozložení fází života, kdy bychom měli více času na životní etapy související se vzděláním, rodinou, prací a tím bychom žili volněji oproti dnešnímu životnímu tempu, které je příliš uspěchané. (Gruss, P., 2009, s. 55)

2.4. Problém stárnutí v ČR – stárnutí populace

Prodlužování délky života je vhodné nejen k člověku samotnému, ale vzhledem k celé společnosti, jako zpětný vliv na kvalitu společnosti, která by se změnila v „*dlouhověkovou společnost*“. (Sak. P, Kolesárová. K., 2012, s. 11)

Stárnutí populace je problém celospolečenský a je zapotřebí se na tento jev připravit z profesionálního hlediska i z hlediska lidského. Tato problematika sebou nese i vysoké náklady na zdravotní a sociální péči. [www.sanquis.cz]

Ve společnosti před průmyslovou revolucí se pohlíželo na věk spíše biologicky než z pohledu sociálního. Chronologický věk hrál spíše okrajovou roli, pokud se jednalo o nějaké věkové normy. V mnoha četných rodinách byla zastoupena variabilita věkových skupin. S nástupem industriální společnosti se objevily změny v systému výroby, ve struktuře sociálních vazeb, v celkovém společenském klimatu. Rozvojem vědy, zkvalitněním zdravotních služeb se zlepšil zdravotní stav populace a snížila se úmrtnost kojenců a došlo ke zvýšení počtu populace. (Vidovičová, L., 2008, s. 19)

Rileyová, poukazuje na jev „*věkové diskriminace*“, kdy od dětství je jedinec v rámci věkového kritéria participován v sociálních aktivitách v oblasti vzdělávání, důchodu, práce a je jimi provázen celý život. Poukázala na koncept „*věkové integrace*“ jako odstranění

věkových kritérií ve způsobilosti participace ve výše uvedených sociálních aktivitách. (In: Vidovičová, L., 2008, st. 45)

Neugarten uvádí, že chronologický věk už není ukazatelem, toho jak lidé žijí. Jako příklad uvádí, kdy věk tzv. biologický, který nám dříve dával najevo, kdy máme mít děti a vstupovat do manželství v dnešní době není tak platný a směrodatný. V dnešní společnosti se příliš neřídíme, podle toho na co jsme mladí a na co už jsme staří. (In: Vidovičová, L., 2008, st. 25)

Společnost stárne, v budoucnosti se očekává ještě větší nárůst starších osob ve společnosti. Obyvatelstvo české populace se stalo ve 21. století nejstarším v celé historii. V budoucnosti se očekává ve větší míře prodloužení délky života a to tím, že bude větší podíl seniorů. Do roku 2060 se bude stále projevovat „*trend stárnutí populace*“ např. u osob starších 80 let o pětinásobek více oproti současnosti a u osob nad 85 let více než o sedminásobek. Střední délka života v roce 2060 se bude pohybovat u mužů kolem 85,5 let a u žen 90,1 let. V období kolem roku 2015 bude v České republice největší skupinu tvořit čtyřicetiletí, kolem roku 2030 pětapadesátiletí a kolem roku 2040 pětadesátileté lidé. Tuto vlnu dlouhodobého stárnutí obyvatelstva. Tento jev dlouhodobého stárnutí obyvatelstva je pro nás nepředstavitelný a bude to složité pro sociology, demografy, tak pro ekonomické a politické podmínky. [www.sanquis.cz]

Vědní subdisciplína „*sociologie věku*“ je věnována otázkám jako lidé a stárnutí, věku jako takovému, sociálním strukturám aj. Vznikla v roce 1988, za účasti autorek Rileyové, Fonerové, Mooreové příspěvkem publikací Handbook of Sociology (Příručka sociologie), Aging and Society (Stárnutí a společnost). Základní principy této vědní disciplíny jsou shrnuty do třech kategorií: „*nevyhnutelnost změn*“, „*význam kohortních rozdílů*“ (stárnutí věkových struktur, rozdílnými způsoby), „*nerovnováha mezi životy a strukturami*“ (lidský život je rozdělen do časových kategorií, strukturální procesy nepodléhají časovým změnám). (Vidovičová, L., 2008, s. 18)

Haškovcová uvádí, že nestárne jen člověk, ale celé lidstvo jako celek. Se stárnutím lidstva v budoucnosti se pojí termín „*otočení stromu života*“, že stárnoucích lidí bude ve společnosti a ve světě vůbec více než mladých lidí, což vyplývá z demografických studií. Tyto aspekty se pojí se sociálními a ekonomickými důsledky. (Haškovcová, H., s. 119, 1990)

Stárnutím společnosti se zabývá mnoho dokumentů a výzkumů jak v České republice, tak na úrovni Evropské unie. Existuje řada Akčních plánů na podporu stárnoucí populace.

Stárnutí populace souvisí s vývojem vědy, zdravotnictví, vzdělávání, lepší pracovní podmínky. Na nárůstu lidí ve vyšším věku má vliv kvalita života dnešních seniorů či osob středního věku, kteří se zabývají zdravým životním stylem, zkvalitněním života vhodným vyplněním volného času. Dnešní senioři žijí jiným životem, než žili naši předci. Na druhou stranu je mnoho negativních jevů, které působí na stárnutí lidí ve společnosti, mezi které patří kvalita ovzduší, rychlý vývoj technologií. Na stárnutí populace se podílí další faktory jako psychologické, sociologické, ekonomické a další. Demografie stárí se zabývá vývojem věkového složení populace, problémem nízké porodnosti, úmrtností a jejím snižování, maximální délkou života a naději na dožití, dlouhověkostí. (Ort, J., 2004)

Příčinou a hlavním problémem demografického stárnutí populace je považován jev primární a to podstatné a déle trvající omezování porodnosti a druhým je sekundární jev a to postupné snižování míry úmrtnosti a prodlužující se délka lidského života. (Ort, J., 2004)

Snižování úmrtnosti se děje v důsledku pokroku zdravotních výkonů a v důsledku pokroku zdravotních přístrojů, které odhalí nemoci. Dále se jedná o snižování porodnosti a stagnace ve vývoji úmrtnosti dětí v kojeneckém věku. (Jarošová, D., 2006, s. 18)

Hayflick nazývá stárnutím populace pojmem, že „šedivější“. Porodnost se snižuje a staří lidé se dožívají vyššího věku. K vyššímu věku přispěje mnoho faktorů, lékařská věda, kulturní podmínky obyvatelstva a vliv má nárůst délky života, která se prodlužuje. (Hayflick, L., 1997, s. 107)

Dle Hayflicka rychlejší stárnutí si můžeme způsobit životním tempem. Pokud žijeme život rychleji, může být pravděpodobné, že si zkrátíme nebo vyčerpáme si svůj čas na světě. Svíčka vyhoří rychleji. (Hayflick, L., 1997, s. 295)

Demografické změny v důsledku stárnutí v budoucnosti budou mít vliv na celkový pohled na společnost jako takovou. Marginální skupinou nebudou obyvatelé produktivního věku, ale velká část lidí důchodového věku. Růst seniorů ve společnosti ovlivní sociálně-ekonomickou priority, nemocnost bude stoupat a tím se prohloubí proces geriatrizace medicíny. Stárnutí populace dle sociologů bude mít vliv i na zapojení starších osob do pracovního procesu a ovlivní i strukturu pracovního kolektivu. Starší lidé vnesou do pracovního procesu zkušenosti. Se stárnutím obyvatelstva se bude vyvíjet větší tlak na počet sociálních služeb a sociálních zařízení. Sociologové vidí i pozitivní myšlenku v možnosti založení více terénních služeb, kdy se odborníci budou starat o seniory v jejich

domácím prostředí, pokud to bude možné a tím zeslabit nárůst sociálních zařízení a dožití lidí v jejich přirozeném prostředí. [www.ceskatelevize.cz]

2.5. Přístupy k seniorům, generacím a generačním rozdílům

Generace

Je skupina lidí ve shodné věkové hranici, kteří žijí ve stejné době. [www.wikipedia.cz]

Generaci se věnuje dílo K. Mannheima nazvané „*Problém generací*“. Pojem generace se objevuje v několika oblastech, uměleckých aj. Nejvíce je spojován s demografickou oblastí, kde se vztahuje k rozmnožování lidské populace. Reprodukční proces je ovlivněn danou společností. Ve druhé polovině dvacátého století byla tendence zakládat rodinu v nižším věku, od devadesátých let se doba reprodukce posunula k vyšším věkovým kategoriím. (Sak. P., Kolesárová, K., 2012, s. 35)

Ze sociologického hlediska je pojem generace představen jako sociální skupina, závislá na společenských zvyklostech dané doby, kde dochází ke střídání generací a tím vytváří sociální život. (Sak. P., K. Kolesárová, 2012, s. 35a)

2.5.1. Přístupy ke generacím

Mezigenerační soužití je spojeno s problémy spojené s odlišnými pohledy na život. Mezi názory generací můžeme řadit:

- „*model soužití objektivní*“ – jedná se o vztahy, které jsou ideální
- „*model soužití subjektivní*“ – jedinec spadající do určité generace, spatřuje chyby jen u ostatních generací
- „*předsudky*“ – věkové kategorie mají své předsudky např. staří, jsou posuzováni jako lidé, kteří nechtějí pozměnit své zvyky (Zavázalová, H., 2001, s. 48)

Mezigenerační pohledy – vztah generací mezi sebou

Generace mohou mít mezi sebou názory pozitivní i negativní.

Dělení vztahů: „*pozitivní* – „*přátelské*“ – „nejvhodnější“ vztah mezi generacemi, navzájem si uvědomují svých předností a nedostatků, „*opatrnické*“ – „*neutrální*“ – většinou názory střední generace, „*ambivalentní*“ – zkušenosti kladů i záporů získaných během soužití s generacemi, „*nepřátelské až agresivní*“ – značně odlišné věkové názory (Zavázalová, H. 2001, s. 48)

Pohled na spolubytí různých generací

partnerské stanovisko – akceptované pohledy na postoje generací

svobodomyšlné stanovisko – mnohdy dojde k nepochopení povinností k starší generaci

vtíravé stanovisko – vydírání si lásky ke slabším jedincům v rodině, „kupování si lásky dary“

závislé stanovisko – rodičovská autorita vůči dětem

„*nesmiřitelné stanovisko*“ – více se objevuje ve vztahu mladé generace ke starým lidem, nedůstojné

Povinné stanovisko – generace jsou povinni spolu bydlet, v případě péče o prarodiče

„*vychytralé stanovisko*“ – uměle vytvořený zájem o rodiče, prarodiče se záminkou získat peníze, pomoc při péči o děti, výpomoc v domácnosti

Vztahy mezi generacemi souvisí s tolerancí, vzájemné úctě, lásce mezi sebou, přizpůsobení se k dané situaci. Důležitým aspektem, který hraje roli pro soužití mezi generacemi, jsou „*životní zkušenosti*“. (Zavázalová, H., 2001, s. 48-49)

2.5.2. Mezigenerační vztahy, generační rozdíly, rozpory

Generační konflikty vznikají napříč generací. Konflikty mohou mít dva charaktery. Jeden vychází z odlišných životních etap. Mladá generace má jiné požadavky na životní styl než střední generace a senioři. V životních fázích se budou tyto pozice generací měnit.

Rozpory mezi těmito generacemi není dána generačně, ale rozdílností vývojovými fázemi. Druhý typ generačních konfliktů závisí na době, z které generace pochází, historicky určující. Generace si nese sebou názory, postoje získané v určité době a ten názor přetrvává do následující životní fáze. Jedná se o historickou odlišnost generací. Je možné představit spojitost s generací dědečků, babiček, kteří vyrůstali v období válek, koncentračních táborů, táborů nucených prací. Jejich odlišný pohled na život si nesou do další historicky odlišné doby. (Sak. P., K. Kolesárová, 2004, s. 49)

Gruss poukazuje na nikoliv generační konflikt, ale na konflikt budoucnosti z hlediska mocenského v zájmu politiky, kdy většinový vliv starší populace bude hájit zájmy této generace oproti zájmům menšinové mladé populace. (Gruss, P., 2009)

Mezigenerační vztahy jsou důležité pro uspokojivé vztahy v rodině, pro správný vývoj rodiny, jedince, který je součástí rodinného společenství. Do podpory těchto vztahů je vhodné, aby se zapojila rodina, jedinec, společnost. Evropský rok 2012 se stal mezinárodním dokumentem aktivního stárnutí a mezigenerační solidarity. Tímto dokumentem je zdůrazněna důležitost společenského povědomí o aktivním stárnutí lidí, vzájemné solidaritě, podpořit projekty zaměřené na boj proti věkové diskriminaci, mýty o stárnutí, zapojení starších lidí do pracovního procesu. [www.mpsv]

Dle Klevetové, Dlabalové má soužití generací různé podoby: kladné, záporné. Partnerské soužití generací předpokladem akceptace starší generace. Svobodomyšlné soužití generací není vymezeno pravidly, neuvědomuje si potřeby starší generace a vzájemné pomoci, zeslabení vztahů mezi sebou. Podbíživé – rodiče se chtějí dětem zalíbit, aby děti jim věnovali pozornost a péči. Dětem dávají dary, věci za určitým účelem. Vychytralé – mladá generace využívá starou generaci, dává najevo náklonost, která není opravdová, za účelem získání financí, pomoc s dětmi). Vynucené soužití – více generací musí žít spolu z důvodu péče o staré rodiče, pokud jsou nesoběstačné. Generace, která pečuje o rodiče, tak činí nedobrovolně. Pro budování a zachování dobrých vztahů mezi generacemi je přínosné občasné scházení se při oslavách, návštěvách obou generací. Dochází k setkávání dětí, mladé generace se starší generací a předávání vzorců chování, zvyklostí, tradic a zkušeností a zesilují se vazby i pohled na seniory. (Klevetová, Dlabalová, 2009, s. 81)

V rámci rozdílů mezi generacemi v souvislosti s pracovním výkonem a pozicí, každá z generací má své přednosti a naopak negativa. Starší generace nabízí zkušenosti, zodpovědnost, moudrost, zaměřenost na práci. Střední generace flexibilita, tvořivost, motivací

je zisk z práce i samotná práce, týmová činnost. Každá generace má své určité vlastnosti a jsou důležité pro pracovní aktivity a obohacují se navzájem. (Sak, P., Kolesárová, K., 2012, s. 135-136)

Dříve se předávali řemesla z otce na syna, z toho plynul respekt vůči starším lidem, oplývali moudrostí. Životní fáze dříve přijímali tak jak přicházeli, hodně dětí umíralo a nemohli k nim vytvořit cit v takové míře, jak by tomu mělo být. S tím, že bylo méně citu v rodinách, bylo méně strachu. Nemoci a smrt také byly brány součástí života a lidé se jich tolik neobávali a neměli z nich strach. (Haškovcová, H., 1989, s. 81)

2.5.3. Role prarodiče

Člověk v životě hraje mnoho rolí závislých na věku, prostředí, zkušenostech, sociální zralosti aj. Vznik role prarodiče neovlivníme, dostáváme ji. Není závislá na věku prarodiče, lze ji vykonávat v rozdílných věkových kategoriích. Může se jím stát prarodič v středně pozdním věku nebo v seniorském věku. Ne každý jedinec tuto roli musí přijmout, zejména vzhledem k věku. Prarodiče se mohou cítit dotčeni, že jsou ještě mladí na tuto roli a dostatečně nezralí svými životními zkušenostmi. Touto rolí se mění i postoj prarodičů ke svým dětem, které se stali rodiči. Prarodiče nechovají stejný vztah k vnoučeti jako ke svým dětem. Rolí prarodiče se mění i vztah prarodiče s vlastním dítětem. (Vágnerová, M., 2000, s. 425-426)

Doc. Sak PhDr. CSc. se ve svém projektu *„Generace a její vztah ke společnosti a společenskému vývoji“* se zmiňuje o generaci jako o *„reprodukcí lidského rodu“*. Poukazuje na fakt, že věkový rozdíl generací, je určující od doby narození do doby reprodukční. Reprodukční doba souvisí se sociální zralostí, prostředím, vzděláním, biologickými hodinami a konec reprodukce je vymezen biologickými předpoklady a omezeními. [www.docplayer.cz]

Dle Orta v dnešní době lze hovořit o vztazích mezi generacemi jako o *„generační propasti“*, kdy mladá generace ovládá internet, mobily, chatování a technické novoty. Již mnoho seniorů současné doby, kolem věku 65 let až 75 ovládá tyto přístroje, přesto senioři v pozdním věku kolem 80 let a více už tomu tak není. Jsou také omezeni senzomotorickými schopnostmi. Mladá generace také neoplývá velkým zájmem o životy seniorů, navštěvují je

méně, než tomu bývalo u dřívějších generací 90 let. Doba pokroku, nenahrává osobnímu kontaktu a osobnímu sdílení zážitků. (Ort, J., 2004, s. 72)

Mezigenerační vztahy jsou opředeny řadou mýtů a předsudků. (Ort, J., 2004, s. 71)

2.5.4. Vztah starší generace ke starým rodičům

Tato generace je nejbližší ke svým rodičům, rozumí jejich pocitům, zdravotním potížím, emočnímu prožívání, jelikož sami nejsou již nejmladšími. Dokáží je nejvíce pochopit a být k nim ohleduplní. Na druhou stranu může docházet mezi nimi k tzv. „*ambivalentním pocitům*“, kdy starší člověk si uvědomí záporné změny u starého rodiče. Objeví se u něho pocity, na které není pyšný, starý člověk je mu na obtíž. Vztahy mezi těmito generacemi naruší, to jak chápou staří lidé čas, chtějí vše neodkladně od svých dětí. Starší generace je pojmenována jako generace „*sendvičová*“. Tato generace potřebuje občas pomoci od jejích dětí a na druhou stranu pomáhají oni svým rodičům. (Vágnerová, M., 2000, s. 430-434)

Mezi generační problémy současné doby lze zařadit skutečnost, že dnešní generace prarodičů je odlišná od těch, které žili v první polovině minulého století. V té době prarodiče jako hlavní úlohu měli pomáhat s opatrováním vnoučat a jiné výpomoci svých dětí. V době koncem 20 století a začátkem 21. století existují vzdělanější, aktivnější prarodiče, kteří mají své zájmy, vzdělávání, pracovní činnost, cestování aj. Nechtějí svůj veškerý čas věnovat pouze svým vnoučatům. Dalším aspektem je, že dnešní prarodiče, v době prodloužení odchodu do důchodu jsou často v pracovním procesu, kdy jejich děti vyžadují pomoc s hlídáním jejich vnoučat. Důvodem také může být, porodnost dětí v pozdějším věku rodičů a tím prarodiče nemají dostatek sil na hlídání vnoučat. K mezigeneračním konfliktům také dochází v péči o vnoučata, kdy někteří prarodiče se snaží vychovávat vnoučata, pokud jejich rodiče nemají čas na své děti. Dochází ke konfliktům mezi generacemi, kdy děti závidí vztah prarodičů a vnoučat. Mnozí prarodiče vnoučatům mohou dopřát více než jejich rodiče, ať se jedná o volnočasové aktivity, programy nebo o trávenou dovolenou v cizině. [www.novinky.cz]

Kuchařová Věra ve výzkumném projektu Život ve stáří uvádí, že z odděleného bydlení prarodičů a rodičů vyplývá občasná výpomoc mezi generacemi poskytovanou docházením za prarodiči. Větší procento respondentů souhlasilo s tvrzením, že souhlasí s oddělenými domácnostmi i v případě, že nebudou se moci postarat o své prarodiče. Kuchařová uvádí shodu se starší generací, která tvrdí, že nechce, aby byli závislí na péči

svých dětí. Přesto z výzkumu vyplývá, že prarodiče věří v pomoc svých dětí. (VÚPSV, Kuchařová, V., 2002, str. 65) [www.ncss.cz]

2.6. Kvalita života ve stáří

Kvalita života dle WHO je určena podle toho, jak člověk žije, jaké si stanoví cíle, jaký preferuje životní styl, jakým zájmům se věnuje a co očekává od života. [www.pvpsv.cz]

Kvalita života závisí také s hodnotovým systémem, který se mění v průběhu života a u každého jedince je jiný. Kvalita života ve stáří závisí na potřebách člověka a podnětech, které ho stimulují. Potřeby jsou také závislé na věku, ve stáří souvisí s psychickou a tělesnou stránkou člověka. Klevetová, Dlabalová uvádí v knize potřeby starých lidí, jedná se především o potřeby vyhlídek do budoucna. (Klevetová, Dlabalová, 2009) Mozek je závislý na podnětech, pokud je nedostává tak degeneruje. Ve stáří dochází k oslabení smyslových funkcí, jako je zrak, sluch, chuť, čich, hmat, vnímání prostoru. Senior si není jistý sám sebou a jeho sociální kontakt s okolím je omezen. Přichází obavy z reakce okolí na jeho handicap. (Klevetová, Dlabalová, 2009, s. 57-58)

Kvalita života ve stáří, je podmíněna aktivní přípravou jedince na stáří. Zejména přístupem k životu, vzděláváním se, zajímáním se o dění kolem sebe, udržením sociálních vazeb, rozvíjením svých schopností a to nejen ve stáří nebo v období preseniorském, ale po celý život. Jak žijeme život, se projeví ve stáří. Člověk bude sklízet ovoce za své chování a způsob života, to bude podmíněno kvalitou života. Dalším aspektem, který má vliv na kvalitu života ve stáří, má pocit samotného seniora s vlastním prožíváním stáří. V kvalitě života se projeví přístup seniora k životu, zda je optimistický nebo pesimistický. (VÚPSV, Kuchařová, V., 2002, str. 87) [www.vupsv]

Dle Dvořáčkové kvalita života seniorů také závisí na službách, které společnost seniorům nabídne. Proto je nutné znát jejich potřeby, aby služby byly kvalitní a cílené. (Dvořáčková, D., 2012, s. 7)

Tošnerová klade důraz, abychom upřednostnili kvalitu života před lpěním na dlouhověkosti. Není nutné klást důraz na dlouhověkosti za jakýchkoli podmínek. (Tošnerová, T., 2002, s. 15)

2.7. Vybrané etické problémy vztahující se k seniorům

Etika – je obor, který se zabývá morálkou, „*vyvozuje etické principy a aplikuje v situacích etické volby*“. Etický problém jsou dilemata. Člověk se rozhoduje mezi dvěma alternativami. [www.wikipedia.cz]

Etický problém – jedinec se musí rozhodnout mezi dvěma stejně důležitými stanovisky nebo hodnotami. Jedinec si může vybrat z volného výběru z možností a možnosti mají různé hodnoty. [www.pvsps]

2.7.1. Násilí uskutečňované na seniorech

Senioři mohou být týráni fyzicky, sexuálně, emocionálně nebo finančně zneužívání. Toto téma je hodně tabuizované. Neznamená to, že by se ve společnosti nevyskytovalo. Senioři se mnohdy snaží znaky násilí nebo psychické týrání skrývat, především pokud se jedná o zneužívání rodinnými příslušníky. Vnímají tento čin jako jejich nezdar ve výchově a potupu pro celou rodinu. Je nutné postupovat s citem, ohleduplně, nenaléhat na oběť, pokud sama nechce sdělit informace ohledně týrání, zneužívání. Pokud by se jednalo o těžké ublížení na zdraví nebo o osobu, která není schopná komunikovat z důvodu zdravotního omezení, je nutné tuto situaci řešit naléhavěji. [www.seniortrip.cz]

2.7.2. Senioři a respektování jejich autonomie

Autonomie seniora znamená být schopen se rozhodovat sám za sebe, svobodné jednání. Senior, který si prosadí svůj názor a nenechá se ovlivnit od druhých, musí k tomu mít pevnou vůli a odhodlání. V určitých fázích seniorského věku může nastat doba, kdy senior již není schopen se sám rozhodovat o svých činech nebo mu může být upíráno právo samostatně

se rozhodnout. K tomu dochází v situacích, kdy rodina nebo pečovatelé se domnívají, že je příliš starý, aby mohl sám rozhodovat o svém osudu a jeho záležitostech bez pomoci druhých bez ohledu na to, zda je toho sám schopen. Závisí na charakteru pečovatele, zda umožní seniorovi tuto schopnost autonomie uplatnit. Pečovatel může autonomii seniora podpořit nebo potlačit. Pečovatelé v sociálních službách jsou proškoleni jak jednat s klienty a podporovat jejich rozvoj. [www.seniortip.cz]

3. Ageismus

Robert Butler se jako první zmínil o ageismu v roce 1969, ve spojení diskriminace s věkem. Slovo ageismus vychází z anglického „age“ věk, stáří. Jedná se o společenský předsudek ke stáří. Palmore slovo age rozšířil o záporné stereotypy, výroky a postoje bez pravdivého základu. (In: Mudr. Tošnerová, T., 2002, s. 6)

Odlišný a hlubší význam uvádí Vidovičová v charakteristice ageismu, jako „rozlišování osob vzhledem k jejich chronologickému věku a stáří“. (Vidovičová, L., 2005, s. 6) Vidovičová spatřuje ve slově věková diskriminace a ageismus záporný náboj.

Dalším aspektem pro vznik ageismu – věkové diskriminaci, dle Vidovičové je patrné rozlišování určitých životních etap jako je vstup do školní povinné docházky a odchod do penze v závislosti na chronologickém věku, ale podle mentální a fyzické připravenosti a dalších faktorů způsobilých pro vstup do dané životní etapy. Na druhou stranu statistika se uplatňuje podle věku. (Vidovičová, L., 2005, s. 7) [www.doc.player.cz]

Vznik ageismu je možné spatřit v době 19. století, kdy se začíná objevovat zájem o mladá, kult mládí zač. 20. století a s tím je spojen termín ageismus. (Haškovcová, H., 1989, s. 78)

Ageismus byl dlouhou nediskutované téma, ale neznamená to, že by neexistoval ve společnosti. (Ort, J., 2004, s. 60)

Sociální role jedince souvisí s pojmem „věková identita“, o které se zmiňuje Vidovičová, 2008. Člověk ve svém životě zaujímá určité role, v závislosti na věku, zdravotním stavu, zkušenostech, prostředí aj. (Vidovičová, L., 2008)

Ve 20. století v době internetu, ubývá potřebnosti druhého, lidskosti. Internet vládne světem, mezi lidmi, lidé se dorozumívají místo osobního kontaktu prostřednictvím internetových možností facebook aj. Klevetová, Dlabalová tvrdí, že 20. století bylo „stoletím dětství“ hodně se toho pro děti udělalo. V průběhu 20 let bude více starších lidí. Jsme na to připraveni? Autorky tvrdí, že 21. století bude „stoletím stáří“. Všude kolem nás v reklamách a televizi jsou neustále propagováni mladí, krásní lidé. Stáří se vytrácí z médií. (Klevetová, D., I. Dlabalová, s. 168)

Je vhodné se zastavit a snažit se najít jiný pohled na seniory. Doba techniky bude překonána a přehlčena, přesycena. Dojde ke změně světa, kde bude místo pro lidství, lásku, ohleduplnost. (Klevelandová, D., I. Dlabalová, s. 170-171)

Stereotypy odebírají lidem jejich lidskost a lidé vnímají druhé pouze jedním směrem, z jednoho úhlu. Práva seniorů jsou oslabena. Je na ně pohlíženo i z řad odborníků zdravotnických zařízení jako na staré, kteří nepotřebují dostatečnou léčbu nebo v pracovním procesu nemají stejná práva jako ostatní občané, jsou posuzováni méně produktivními. (Tošnerová, T., 2002, s. 15)

Demografická panika se projevuje bagatelizováním faktu, zejména za pomoci médií. Může vzbudit u populace paniku ze stáří, z budoucnosti, z penze a může se projevit ageismem. (Vidovičová, L., 2008, s. 27-33) Stárnutí populace se vyskytuje ve společnosti již delší dobu, ale v současné době je to jev velmi diskutovaný.

Jestliže veřejnost bude souhlasit s jevem demografické paniky, pak bude mít sklon ke zveličování procenta seniorů ve společnosti, bude se obávat budoucnosti a bude upřednostňovat jiné možnosti demografického vývoje. (Vidovičová, L., 2008, s. 33)

3.1. Pojem ageismus

= věková diskriminace, na základě obecného hodnocení a rozlišování určitých věkových skupin [www.wikipedia.org/wiki/diskriminace.cz]

Ageismus vychází od slova „age“, které znamená věk, stáří a obecně je označen, jako předsudek vůči stáří. (Jirásková a kol., V., 2005)

Ageismus dle Tošnerové je, společenský předsudek vůči stáří. (Tošnerová, T., 2002)

Předsudek – pochází ze stereotypů, závislý na zvycích, názorech. (Diderot, 2002 in Tošnerová, T., s. 6, 2002)

Palmore se shoduje s Tošnerovou, projevy o ageismu spatřuje v předsudcích a ve špatném pohledu vůči starým lidem. Prostřednictvím výroků vůči starému člověku, které se nezakládají na pravdě. (Palmore, 1990 in Tošnerová, T., s. 6, 2002)

Haškovcová pojem ageismus spatřuje v nelaskavém a útočném chování ke starým lidem. (Haškovcová, H., 1990, s. 57)

Zavázalová má podobný postoj jako Haškovcová, kdy přisuzuje ageismu k nevlídnému chování generací k starým lidem. (Zavázalová, H., 2001, s. 50)

Ageismus se objevuje i v rodinných vztazích. Nejkrutější formu ageismu tj. páchaný na starých lidech, v rodině. (Sýkorová, D., 2007, s. 51)

Haškovcová uvádí, že lidé souhlasí s názorem, že věková diskriminace existuje a právě proto se s ní ztotožňují. Přesto tvrdí, že lidé věkovou diskriminaci zažili v menší míře, než aby ji sami zažili. (Vidovičová, L., 2008, s. 196)

Vidovičová spatřuje ageismus v ideologii zaměřenou na rozdílnost v etapách lidské evoluce, „*diskriminace a stereotypizace osob a skupin na základě chronologického věku a příslušnosti k určité generaci.*“ (Vidovičová, L., 2008, s. 113)

3.2. Rozdělení ageismu

1. „*individuální*“ – obava ze smrti, „*autostereotypy, heterostereotypy*“
2. „*sociální*“, – nepotřebnost pracovních sil zařazené do vyšší věkové kategorie, důsledek nových technologií
3. „*demografický*“ – obavy z nárůstu počtu starých lidí v populaci, hrozba omezení „*blahobytu*“
4. „*kulturní*“ – média – reklamy – stáří spojeno s nemocemi – staří lidé se na obrazovce televize objevují minimálně – kult mládí (Ort, J., 2004, s. 61)

Rozdělení ageismu dle pěti náhledů dle Orta:

1. Ageismus jako „*ideologie*“
2. Ageismus forma opovržení vůči starší populaci
3. Ageismus jako přístup nesoucí špatný pohled na stáří. Starým lidem přisuzovány nepřislušející vlastnosti.
4. Ageismus jako „*předsudek*“ (Ort, J., 2004, s. 59)

Tošnerová uvádí mýty o stáří, které vytváří předsudky a stereotypy a mohou být příčinou ageismu.

„*Staří lidé jsou všichni staří.*“

Lidé ve stáří jsou všichni stejní.

Stáří je stejné jak u žen, tak u mužů.

Stáří potřebuje péči.

Stáří je zátěží pro ekonomiku. (Mudr. Tošnerová, T., 2002, s. 7)

3.3. Projevy a zdroje ageismu

Zdrojem ageismu může být fakt, že starých lidí je hodně a stále přibývá. Ke zdrojům ageismu můžeme řadit: strach ze smrti, kult mládí – stáří je opomíjeno, produktivita – je spojena s pracovním zařazením. (Mudr. Tošnerová, T., 2002, s. 12-13)

Vidovičová naopak uvádí, že nárůst starších lidí v populaci může naopak zmírnit mezigenerační konflikty a snížit či odstranit projevy ageismu. (Vidovičová, L., 2005, s. 10)

Dalším zdrojem ageismu dle Vidovičové je „*věková segregace*“, kdy je věk určujícím kritériem v určitých institucích a pro určité organizace, v oblasti vzdělávání, pracovních oblastech a důchodu. Řešením je „*věková integrace*“ odstranění těchto bariér rozlišujících na základě věku. (Vidovičová, L., 2008, s. 45)

K projevům ageismu přispívají také mezigenerační konflikty, mezigenerační vztahy. Můžeme řadit k mezigeneračním konfliktům pozice starších lidí k mladší generaci. Starší generace nechce připustit své chyby, oni mají zkušenosti. Mladá generace by měla více věnovat pozornosti vůči starší generaci a tím projevit empatii a úctu ke starší generaci. Tím by došlo k bližšímu kontaktu mezi oběma generacemi. Většina sporů vychází z utvářených představ nebo z negativních předsudků o dané generaci aniž by sami s nimi měli takové zkušenosti. (Jirásková V. a spol., 2005, s. 26)

Ageismus se objevuje v různých oblastech: na trhu práce při nabírání nových pracovních sil, především v diskriminaci osob ve věku nad 50 let. Ve zdravotnictví je možné se setkat s věkovou diskriminací ve špatném zacházení, zejména u starých lidí, v zákrocích. Kdy se některé zákroky z důvodu věku nahrazují méně nákladným nebo se od nich úplně odstoupí, že by již nemocnému nezlepšili jeho zdravotní stav. V rodinném prostředí se ageismus může projevit v různých formách týrání, zneužívání, zanedbávání seniorů dětmi a vnuky. Z hlediska občanského práva existuje problém participace, „občanství 2. třídy“. V důchodovém systému se setkáme s věkovou diskriminací u předčasných důchodů, ne pružnost sociálních systémů sociálního zabezpečení a špatné zacházení s klienty při sociální péči v ústavech sociální péče. V mezilidských vztazích dochází k mezigeneračním konfliktům a rozdlům. Ve vzdělání se můžeme setkat s odlišným přístupem ke studiu. V komunikaci a v jazyku se objevují vtípy, žargony. V médiích se neobjevují senioři, v reklamách pouze na přípravky na různé nemoci nebo zubní náhrady. Podpora kultu mládí a krásy. (Ort, J., 2004, s. 62)

Se stárnutím společnosti v budoucnu, se bude vytrácet ageismus nebo naopak může napomoci k jeho rozvoji. (Sýkorová, D., s. 52, 2007)

3.4. Ageismus v mezigeneračních vztazích

Vhodným prostředkem k udržení mezigeneračních vztahů je komunikace, která je předpokladem pro udržení kvality života. Dnešní doba, doba pokroku, nových technologií, doba produktivity, rychlosti, nenahrává k navazování a k zachování dobrých mezigeneračních vztahů. (Jirásková, V. a kol., 2005, s. 59)

Model mezigeneračního soužití působil výchovně a měl vliv na citovou stránku v rodině. V rodině, kde žil starý člověk s mladou generací společně, byl vzorem úcty. (Haškovcová, H., 1989, s. 77)

Pacovský uvádí, že staří lidé v současné rodině vyplývající dle výzkumů, si přejí být na blízku svým dětem, ale mít svou domácnost. Starý člověk zaujímá svoji pozici v rodině, zajímá se o děti, pomáhá i materiálně. Přesto v rámci rodinných soužití dochází ke konfliktům. Konfliktem může být i starý člověk, pokud rodina má problém s péčí o starého člověka v rodině, jak materiálně, tak emocionálně. Často se setkáváme u prarodičů s větším

pochopením vnoučat než se svými dětmi. Tato péče je velmi náročná pro všechny členy rodiny. Dochází k omezení členů rodiny materiálně, prostorově, komunikačně. Jeden z členů domácnosti se musí částečně nebo úplně vzdát své kariéry a tím i kontaktů se svým pracovním i sociálním prostředím, na který byl dosud zvyklý. Dochází k omezení kontaktů se svými vrstevníky, kamarády. Do celého procesu péče o starého člověka se musí zapojit celá rodina. Pomoc je vítána i ze strany sociálních zařízení i sociálních služeb. (Pacovský, V., 1990, s. 52-55)

V různých částech světa Asie, Afriky, Oceánie je rozdílný pohled na mezigenerační soužití než u nás. Čína, Vietnam je velmi velký důraz na podporu starých lidí v rodině, rodinná pospolitost a odpovědnost za péči o starého člověka. U nás Rómské rodiny taktéž se starají o své staré příslušníky rodiny, více generací bydlí spolu v jedné domácnosti. (Klevetová, D., Dlabalová, I., 2008, s. 75,78,80-83)

Generační rozdělení je přirozený biologický proces. Generační soužití je vhodné pro etické hledisko, úcta ke stáří. Transgenerační přenosy jsou pozitivní pro vzájemné obohacení. Pomoc generace prarodičů při výchově dětí. Na druhou stranu soužití dvou generací není vhodné, dochází ke střetům a nedorozumění. Pro vzájemné vztahy je vhodné příležitostné navštěvování navzájem obou generací a vzájemné pomoci v případě potřeby. Mladá generace může učit prarodiče s moderními technologiemi jako je internet a mobil a prarodiče naučí děti lásce k přírodě a řemeslu. (Klevetová, D., Dlabalová, I. 2008, s. 80-82)

Vidovičová se v otázce generačních konfliktů z hlediska ageismu opírá o názory Kalishe, kde poukazuje na spojení s mladou a starou generací, kdy obě strany jsou přítěží systému, nepodílí se na produktivitě a přispíváním odvodu do státního rozpočtu. Střední generace trpí zodpovědností za obě generace a tím vznikají konflikty. (Vidovičová, L., 2008, s. 130)

4. Prevence, výchova a vzdělávání – boj proti ageismu

Vzhledem k celosvětovému problému stárnutí populace je cílem ekonomiky států je udržet předseniorskou populaci ve věku od 54 let do 64 let na pracovním trhu, jako aktivně ekonomicky se podílejících se na ekonomické situaci. Cílem současné politiky států je, aby předsenioři a senioři byly co nejdéle ekonomicky aktivní. V rámci projektu aktivního stárnutí za pomoci Evropské unie je snaha o zaměstnanost těchto osob 50% účastí na pracovním trhu do roku 2010. Tento cíl je součástí prevence v boji proti ageismu. (Rabušic, L., Rabušicová, M., s. 265)

Gerontopedagogika se zabývá vzděláváním seniorů. Je to vědní disciplína, která připravuje seniora na poslední etapu v životě na stáří. Vzdělávání seniorů se nejdříve uskutečňovalo formou přednášek v klubech důchodců a jiných zařízeních. Vzdělávací programy nabízející v České republice pro seniory jsou Akademie třetího věku, Univerzity třetího věku, univerzity volného času. Akademie třetího věku se věnují přednáškám. Univerzity třetího věku nabízejí naučné přednášky, zdravotní osvětu. Univerzity volného času jsou pro všechny generace pro matky na mateřské dovolené, starobní i invalidní důchodci, nezaměstnaní lidé. Organizují je soukromé organizace nebo domovy důchodců. (D. Klevetová, I. Dalabová, 2009, s. 52-53)

J. A. Komenský zformuloval celoživotní vzdělávání. Jeho zájmem a cílem byl projekt „škola stáří“, která by se věnovala v rámci vzdělávání všem věkovým kategoriím. (D. Klevetová, I. Dalabová, 2009, s. 27)

V České republice se zabývá celoživotním vzděláváním „*Národní program rozvoje o vzdělávání dospělých o celoživotním vzdělání.*“ Tzv. Bílá kniha. Dalším dokumentem je „*Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje výchovně vzdělávací soustavy ČR.*“ (Rabušicová, M., Rabušic, L., 2008, s. 16)

4.1. Prevence jednotlivce vůči ageismu

Co může jednotlivce sám učinit proto, aby eliminoval možné formy ageismu ve stáří. Důležité si je připustit, že fyziologické stáří je jednou z etap života, týká se každého z nás. Není nutné bagatelizovat stáří a nemoc. Nemusí být nutně spojeny, jak si mylně většina lidí

ve společnosti. Vytváří si tak mýti o stáří ve spojitosti s nemocí a tím dochází k negativnímu postoji ke stáří. Člověk má v životě určité cíle a představy o tom, co chce dělat a jak chce vézt svůj život. Tyto cíle by měl mít i v etapě stáří, což je vhodné pro vytvoření aktivního stáří. Starší člověk, než půjde do důchodu, by si měl naplánovat plány, co by ještě chtěl stihnout, vidět, zažít. (Haškovcová, H., s. 26, 1990)

Člověk by si měl uvědomit, že žijeme teď a tady, žijeme jen jednou. Neměli bychom život promarnit v žádné etapě svého života. Grün popsals ve své knize poznatek od Arthura Rubinsteina tajemství umění stárnout, které nespočívá až ve stáří, ale musíme se na něho připravovat během života. (Grün, A., s. 9, 2010)

Ageismus lze spatřit i v neochotě pomoci starému člověku při péči o jeho osobu. Tato ochota či neochota obsahuje několik faktorů, které mají vliv na péči rodiny o starého člověka. Dle Klevetové, Dlabalové, které vychází z (Haškovcové, 1990), je nutné vzít v úvahu předpoklady, které by rodina měla plnit. Rodina, proto aby mohla pečovat o starého člověka, musí mít vhodné podmínky. Mít dostatečný zájem starat se o seniora v rodině i s přispěním celé rodiny. Osoba, která bude pečovat, by měla být fyzicky zdatná, psychicky v pořádku, přizpůsobit bytové podmínky, finančně připravena na tuto situaci, mít dostatek času na pomoc při péči o seniora. Poslední podmínkou je znát potřebné informace jak umět pomoci, kompetence výkonů péče. (Klevetová, D., Dlabalová, I., 2009, s. 82)

4.2. Prevence ageismu ve společnosti

Předchozí kapitola je zaměřená na prevenci vůči ageismu jednotlivce a neméně důležitá je role společnosti v této problematice. Společnost by měla zajistit dostupné sociální služby a právní legislativu a tím zajistit vhodné podmínky pro klidné dožití stáří a důstojný život jedinců ve společnosti. Vytvořením vhodných podmínek pro staré lidi, zamezí jejich závislosti na druhých a zároveň zvýší jejich soběstačnost. (Haškovcová, H., s. 125, 1990)

Klevetová, Dlabalová se také zabývají úlohou státu v oblasti rodinné péči o starého člověka, který potřebuje pomoc při úkonech o vlastní osobu. Jednalo by se o pomoc „*morální, legislativní, ekonomickou a sociální*“. (Klevetová, D., Dlabalová, I., 2009, s. 82)

Prevenčí ageismu ve společnosti se také rozumí prevence stáří z hlediska zdravotního a sociálního. Jedná se o prevenci primární, sekundární a terciární. Primární prevence je o vytváření vhodného prostředí, životní styl a aktivní péče o rizikové osoby. Jedná se o osoby, kde hrozí ve větší míře riziko onemocnění. Obor geriatric se zabývá stářím a stárnutím. Prevence se provádí preventivními vyšetřeními lidí v určitém věku a tím zamezení onemocnění ve starším věku. Součástí je zjišťování rizikových faktorů a důraz na nemoci oběhového systému, diabetes, zhoubné novotvary, EKG, krevní tlak. U žen vyšetření prsu u mužů prostaty. Prevencí primární a sekundární se zamezí omezení funkčního omezení funkcí, které by způsobily závislost na druhé osobě. Prevence sekundární a terciární se zabývá oddálením vzniku závislosti do nejvyššího věku. Jedná se o osoby s dlouhodobou nemocí nebo o starého člověka, aby tyto osoby žily co nejdůstojnějším životem. (Zavázalová a kol., H., s. 70, 2001)

Prevenci ve společnosti vůči ageismu lze uskutečnit v možnosti pracovního mezigeneračního spojení propojením generace seniorů v pracovním procesu s generací mladší, mladou prostřednictvím programu Mis World Taťány Kuchařové pod názvem: „Stařešiny do každé korporace“. Tento program představila Taťána Kuchařová v pořadu Fokus Václava Moravce v České televizi, kde mimo jiné byli účastni hosté socioložka Jiřina Šiklová, sociolog prof. PhDr. Jan Keller CSc., gerontoložka MUDr. Iva Holmerová, Phd., psychiatr prof. Mudr. Cyril Höschler Dr., Sc.Psych., dokumentaristka Sylvie Dymáková na téma střet generací. V projektu se jedná o předávání si mezigeneračních zkušeností, vztahů a charakterových vlastností zejména seniorů jako jsou trpělivost, loajalita aj. [www.ceskatelevize.cz]

Klevetová, Dlabalová vychází ze slov Durkheima, který se zabýval oslabením funkce rodiny z hlediska výchovné a péče o nemocné v době modernizace. Došlo ke změně společného soužití z rozšířené rodiny na rodinu nukleární. Zodpovědnost výše zmíněné funkce začal postupně v některých případech přebírat stát. (Klevetová, D., Dlabalová, I., 2009, s. 75)

4.3. Příprava na stáří jako prevence ageismu

„Člověk se nestává starým ze dne na den.“(Haškovcová, H., 1990, s. 45) Na tuto životní etapu by se měl připravit s předstihem. Člověk by měl sám přispět svým způsobem života, životním stylem, péčí o zdraví, zájmem o dění kolem sebe, rozvíjením svých schopností a vhodným využitím volného času k tomu, aby stáří pro něho bylo pouze chronologickým věkem nikoliv přítěží. (Haškovcová, H., 1990, s. 45)

Pacovský rozděluje přípravu jedince na stáří na dlouhodobou, středně dlouhou, krátkodobou přípravu na stáří. Příprava na stáří je celoživotní úkol. Jak jsme žili, takové bude naše stáří. Každý si můžeme za to, jaké stáří budeme prožívat. (Pacovský, V., 1989, s. 55)

Dlouhodobá příprava na stáří: Jedná se o celoživotní proces, týkající se celé oblasti výchovy, vzdělávání, životního stylu člověka. Naučit mládež ctít, mít rád své dědečky, babičky. Vhodný přístup mládeže a dětí k staršímu člověku jako takovému. (Pacovský, V., 1989, s. 55,56)

Středně dlouhá příprava na stáří by měla začít kolem 45 let věku člověka. Je zaměřena na tři oblasti: biologickou, sociální, psychickou. Z biologického hlediska jde o přijetí základních zásad zdravého životního stylu. Racionální strava, aktivní trávení volného času, zdravý pohyb, snížení špatných návyků. V psychické rovině, by člověk měl dbát o duševní hygienu, postupně si zvykat na stáří jako součást života. Sociální hledisko se soustřeďuje na udržování osobních, společenských vztahů, zabývat se koníčky. (Pacovský, V., 1989, s. 55,56)

Krátkodobá příprava na stáří začíná až 3 nebo 5 let před odchodem do důchodu. Odchod do důchodu je složité období v životě člověka. Dochází ke ztrátě pracovních vztahů, společenských vztahů, ztráta životního programu – harmonogramu. Je dobré, aby člověk se informoval o aktivitách a organizacích, které nabízí program lidem v důchodu. Nalézt nový náhradní program. Člověk vstupující do důchodu, by si měl připustit roli důchodce. Je dobré znát svůj zdravotní stav, navštívit svého lékaře a podstoupit preventivní prohlídku. Je dobré si dát do pořádku své osobní doklady, ověřit si svou ekonomickou situaci. (Pacovský, V., 1989, s. 55,56)

V rámci přípravy na stáří, by si člověk měl uvědomit, že „*zdraví je dar*“, většinou si to jedinec uvědomí ve chvíli, kdy ho ztrácí, ve chvíli těžké nemoci. Je zapotřebí se věnovat prevenci v rámci svého zdraví, žít zdravě, vézt zdravý životní styl. Na tuto skutečnost nás upozorňují jak národní tak mezinárodní programy a instituce v rámci prevence zdraví.

V rámci „Programu Zdraví 21“ v České republice, byla zjištěna skutečnost o nepřijetí odpovědnosti občanů za jejich zdraví. (Klvetová, D., Dlabalová, I., 2008, s. 11-12)

4.3.1. Příprava na stárnutí z hlediska společnosti

Demografické stárnutí populace je spojené se sociálním rozvojem, pracovními podmínkami, pokrokem medicíny, snížení porodnosti aj. Prodlužuje se délka života prožitá ve zdraví. Společnost by měla reagovat na stárnutí společnosti a využít většího počtu starších lidí v pracovním procesu. Mnozí sociologové se zabývají touto otázkou a navrhují využít tohoto pracovního potenciálu starších lidí, jejich zkušeností, odborností, spolehlivostí a vyzrálostí. Ministerstvo práce a sociálních věcí je koordinátorem pro přípravu na stárnutí v České republice a navrhlo „Národní akční plán“ podporující pozitivní stárnutí pro rok 2013-2017. Hlavní náplní tohoto plánu je dodržování lidských práv seniorů aj. Tento plán je spojen se zlepšením mediálního obrazu seniorů, rozvojem mezigeneračních vztahů atd.[www.mpsv.cz]

Společnost pomáhá připravit se na stáří vhodnou nabídkou aktivit pro starší populaci, začínající seniory. Využitím rekreací, nabídkami služeb, kulturní zážitky, sportovní vyžití v dané lokalitě. (Zavázalová, H. a kol., 2001, s. 79)

Z výzkumů vyplývá nespokojenost veřejnosti s nabídkou služeb pro seniory a nepřipraveností na stárnutí společnosti. Shodné názory panují jak u mladé generace, tak u seniorů. Důvodem negativních postojů, je malá kapacita dostupnosti služeb pro seniory v sociálních zařízeních a špatná finanční dostupnost. (Sak. P., Kolesárová, K., 2012, s. 151)

4.3.2. Aktivní stáří jako prevence ageismu

Aktivní stáří bude stále více stoupat do popředí zájmu zejména v souvislosti se stárnutím populace. Mezi hlavní úlohu spojenou s aktivitami ve stáří má vzdělávání. V rámci získávání vědomostí jedinec procvičuje paměť a o dění kolem sebe. Vzdělaní senioři budou mít zájem o prožití stáří co nejefektivněji. Faktory, které působí na zlepšení způsobu života

ve stáří lze zařadit: snížení tělesné váhy, pohybové aktivity, pozitivní přístup k životu, navazování nových přátelství, věnovat se volnočasovým aktivitám. [www.mezi-seniory.cz]

Do problematiky úspěšného stárnutí Dle Mühlpachra lze zařadit otázka zdravotního stavu a stav funkcí organismu, který je možné ovlivnit. Pokud by tomu tak nebylo, existovalo by mnoho lidí závislých na pomoci druhých osob a došlo by ke zvýšení počtu let, v kterých by jedinci byli závislí na druhých. Proti této fikci, lze navodit variantu řešení a to zpomalení či odvrácení se od nemoci. V návaznosti na to vznikl „koncept úspěšného stárnutí“ v USA. Jedním z cílů je zlepšit zdravotní a funkční stav jedinců a oddálit tak jejich nesoběstačnost a závislost na pomoci druhých. (Mühlpachr, P., 2004. s. 33-34)

Je žádoucí, aby generace v produktivním věku nesla odpovědnost za přípravu na vlastní stárnutí. Optimismu je možné se naučit, tuto skutečnost potvrzují výzkumy, že mozek akceptuje povel, že vše bude dobré. Záleží na mysli každého jedince, aby přijal tuto myšlenku a přijal za svou. (Klvetová, D., Dlabalová, I., 2008, s. 15, 28-29)

Dle výzkumné zprávy PhDr. Kuchařové Věry CSc., bylo prokázáno, že 57% dotázaných seniorů po odchodu do důchodu je stále pracovně aktivních, část stále pracuje ve svém oboru na základě kratších pracovních úvazků a část pracuje formou brigád. Tato zpráva je z roku 2002, přesto tento jev přetrvává do současnosti a bude aktuální i v budoucnosti v souvislosti s prodlužováním délky života, kdy senioři budou nuceni si přivydělávat z důvodu ekonomické zajištěnosti v pozdním věku. (VÚSP, Kuchařová, V., 2002, Praha, s. 13)

Prevenčí stáří je aktivita. Může se jednat o rozvíjení aktivit, které jedinec dosud vykonává, nacházení nových aktivit. Člověk si uvědomí nutnost těchto aktivit a změny životního stylu v době, kdy se u něho projeví nemoc. V této situaci si uvědomí, jak je pro něho důležité zdraví. Pro jedince je nejen důležité si uvědomit změnu životního stylu, ale hlavně mít motivaci a chtít tuto změnu vykonat. Kvalita životního způsobu života závisí také na rozvržení programu ve volných chvílích. Tématem aktivního stáří se zabývá řada programů: „*Program pro úspěšné stárnutí, Program aktivního stáří*“. (Zavázalová, H., 2001, s. 79)

Senior, který je aktivní zastává jiné hodnoty než jedinec stejného věku, který je odkázán na pomoc druhých. (Ort, J., 2004, s. 66)

4.3.3. Možnosti sociální pedagogiky v oblasti prevence ageismu

Sociální pedagogika – „se zabývá výchovným působením na rizikové a sociálně znevýhodněné skupiny mládeže a dospělých. Kraus uvádí zaměření sociální pedagogiky na „řešení problémů a prevenci a terapii“.[www.wikipedia.cz]

Sociální pedagogika - „hraniční humanitní vědní disciplína mezi pedagogikou a sociologií a jedna z pomáhajících profesí.“[www.slovník-cizich-slov.cz]

Sociální pedagogika se zabývá úkoly zejména: představování a rozebírání prostředí, zjišťovat jak poskytovat pomoc, zrcadlit celosvětové otázky společnosti, pomáhat ke ztvárnění zdravým životním podmínkám. aj. (Kraus, B., 2008, s. 49,50)

Sociální pedagogika má dvě funkce preventivní a terapeutickou. Preventivní funkce se zaměřuje na rozvoj osobnosti v souvislosti s prostředím, ve kterém se jedinec pohybuje, vrstevnické skupiny, rodina, organizace. Hlavním úkolem této funkce je nástin pedagogických vstupů, které by měli eliminovat ohrožující jevy. Terapeutická funkce sociální pedagogiky spočívá ve výchovném jednání toho, co člověk potřebuje a harmonizovat nedostatky způsobené prostředím. Cílovou skupinou nejsou pouze deviantní osoby, ale i osoby „společensky znevýhodněné“. Mezi tuto skupinu lze zařadit seniory znevýhodněné kvůli jejich věku. Snahou sociální pedagogiky je znovu nalézt sociální dovednosti, znovuzačlenění do společnosti. Mezi sociální dovednosti patří komunikace, zapojení do společnosti, orientace v mezilidských vztazích. Sociální pedagog může působit jako koordinátor seniorských aktivit, animátor, v poradně pro seniory. (Kraus, B., 2008, s. 46,50)

Animátor je člověk mladý, ve středním věku, senior, který má svůj život naplněný prožitky, je nápomocný druhým, vnímavý. Animátor by měl seniorům pomoci zpracovat jejich minulost, naučit se nebát přítomnosti ani budoucnosti. Animátor vede seniora ke smíření s jeho minulostí a ukázat cestu seniorovi k odpuštění sobě i druhým za nedobré skutky. Animátor vyzve seniora k dalšímu poznávání a k činnostem, které vyplní přítomnost. [www.animatori.cz]

Existuje mnoho projektů zaměřených na oblast prevence ageismu z hlediska sociální pedagogiky či vědního oboru andragogiky – vzdělávání dospělých. Jedním z programů, který působí na seniory vzdělávacím procesem pod jménem: „Senior akademie“ – Ochrana seniorů

proti zneužívání působící v Jihomoravském kraji. Cílem projektu je zapojení seniorů do aktivního veřejného života, zachovat jejich důstojnost. Jedná se o formu celoživotního vzdělávání obdoba Univerzit třetího věku. [www.mpb.cz]

Rok 2012 byl Evropským rokem aktivního stárnutí a mezigenerační solidarity. Tento program byl zaměřen na aktivní kulturu stárnutí, založené na společnosti pro všechny věkové kultury. [www.mpsv.cz]

Jako prevenci vůči nepřátelskému postoji vůči seniorům a pozitivnímu vztahu vůči této skupině spatřuji již ve výuce u dětí od mateřských škol až po vyšší vzdělávání. V základní škole v předmětu občanská výuka. Formou této výuky zařazené ve školách byla součástí Národního programu na přípravu na stárnutí na období 2008, 2010, 2012. Děti se setkají s pojmy spojenými s věkovou skupinou seniorů, získají přehled o této problematice. Mohou se zde zapojit se svými zkušenostmi v rodině. Další formou prevence ageismu je zapojení přednášek do škol se seniory, diskuse, zkušenosti a představení příběhů seniorů s ageismem ve společnosti. Děti mohou navštívit v rámci tohoto předmětu či jiných volnočasových kroužků s pedagogem sociální zařízení, které senioři využívají, mohou se setkat s výrobky a využitím volného času seniorů. [www.antropoweb.cz]

Dalším projektem je Vzdělávací program „Akademie seniorů“, kterou pořádá Centrum sociálních služeb v Jablonci nad Nisou. Senioři si zde prohloubí znalosti a vědomosti, získají užitečné informace zaměřené na určitou oblast např. na bezpečnost seniorů ve spolupráci s Policií ČR a Kolegiem pro prevenci kriminality. [www.mestojablonec]

V rámci vzdělávacích programů je vhodné zapojit do školských zařízení pro děti a mládež besedy o hodnotách, lidské důstojnosti starých lidí a přátelskému postoji vůči nim. Ve společnostech některých zemí, kde jsou zakořeněny hodnoty a úcty ke starým lidem je péče o staré lidi rodinou samozřejmostí např. Vietnam a dále v zemích, kde je společnost zaměřena více na náboženství, z kterého pochází tradice hodnot a úcty ke stáří. V této činnosti se angažuje projekt „program na podporu mezigeneračního dialogu“ v rámci „Národního akčního plánu podporující pozitivní stárnutí“ mezi lety 2013-2017 v rámci Jihomoravského kraje. Projekt je zaměřený na přednášky na školách, informace o seniorech, jejich problematice, etické otázky týkající se seniorů. [www.spokojenysenior.cz]

Vzdělávání dospělých reaguje na změny ve společnosti, zaměstnavatel vyžaduje po jedinci dodělat si vzdělání. Tím se zvyšuje motivace dospělého ke vzdělávání. Potřeba učení v dospělosti závisí na vnitřní a vnější motivaci. Jedna z těchto složek může mít převahu

nad druhou. Pokud zaměstnavatel požaduje další vzdělání v daném oboru, představuje to motivaci vnější a motivace vnitřní nemusí být ve shodě. V případě, kdy zaměstnanec si nepřeje další vzdělávání nebo ho nepokládá za nutné. (Rabušicová, Rabušic, 2008, s. 97)

PRAKTICKÁ ČÁST

5. Cíl průzkumu a použité metody

Cíl průzkumu empirické části bakalářské práce:

- Vyjádření názorů a zkušeností respondentů s věkovou diskriminací

Cílem bakalářské práce bylo získat vyjádření názorů a zkušeností respondentů s věkovou diskriminací v dnešní společnosti. V rámci sociologického šetření jsou stanoveny otázky, které se pojí k cíli bakalářské práce:

- Jaké jsou dnešní mezigenerační vztahy a čím jsou ovlivněny?

V rámci mezigeneračních vztahů se lze setkat s konflikty, které mohou být důvodem ageismu mezi těmito generacemi.

- Jak jsou vnímáni senioři v dnešní společnosti?

Otázka se vztahuje k pohledu respondentů na seniory, jaký mají vztah k této věkové skupině.

- Jaké jsou názory a zkušenosti respondentů na problematiku věkové diskriminace.

Tato otázka úzce souvisí s cílem průzkumu, vychází přímo z názvu cíle.

Pro sociologické šetření byla zvolena kvalitativní metoda. Metoda byla provedena formou polostrukturovaného rozhovoru. Součástí jsou stanovené okruhy otázek, které byly doplněny o aktuální reakce a příspěvky dotazovaných respondentů. V rámci rozhovoru byl každý respondent seznámen s důvody rozhovoru a s anonymním uváděním citlivých údajů osoby. V rámci rozhovoru byla získána obecná data o respondentovi, věkové zařazení, jak bydlí daleko od své rodiny, pracovní zařazení před i po důchodovém věku.

5.1. Charakteristika zkoumaného vzorku

Jako vzorek sociologického šetření byly zvoleny věkové kategorie osob střední generace a seniorského věku. Tyto věkové kategorie byly vybrány vzhledem k tématu ageismu. Vzorek respondentů je ve věkovém rozmezí od 50 let do 86 let. Výběr tohoto vzorku byl záměrný vzhledem k možným zkušenostem s výskytem ageismu u této věkové skupiny respondentů. V rámci výzkumného vzorku byla zvažována varianta respondentů v rámci nižší věkové kategorie, ale tento vzorek respondentů by nebyl z hlediska účelu k dané problematice ageismu a zkušenostem s problematikou stárnutí a stáří dostačující.

V rámci kvalitativního sociologického šetření byl zvolen záměrný výběr respondentů pro efektivnější získání informací k dané problematice. Všechny respondenty zná autorka osobně. Jeden respondent je klient sociálního zařízení. Dva respondenti mají osobní zkušenosti s péčí o seniora v domácím prostředí a jeden respondent má také osobní zkušenost s umístěním seniora v sociálním zařízení. Poslední dva respondenti jsou v produktivním věku, aby byl zaznamenán názor střední věkové skupiny na danou problematiku. Celkem byly uskutečněny čtyři rozhovory. Nikdo z oslovených respondentů neodmítl poskytnout rozhovor.

Se všemi respondenty byla předem domluvena osobní schůzka na základě telefonního rozhovoru. Bylo upřesněno místo setkání a čas poskytnutí rozhovoru. V telefonním rozhovoru byli respondenti seznámeni s účelem rozhovoru.

5.2. Metoda sběru dat

Jako metoda sběru dat byl zvolen hloubkový rozhovor formou polostrukturovaného rozhovoru. Kdy tazatel má předem sestavená témata a otázky. Hloubkový rozhovor obsahuje přípravu rozhovoru, vlastní uskutečnění rozhovoru, přepsání rozhovoru, analýzy informací získaných během rozhovoru a vyhodnocení. V rámci polostrukturovaného rozhovoru, je respondentovi umožněn prostor ve vyprávění a zároveň struktura předem připravených otázek nám udává směr a nemožnost se odchýlit od tématu. (Švaříček, R., Šedřová, K., a kol., 2007, s. 160)

Výzkumník v rámci této metody by měl být schopen operativně zařadit otázky v průběhu rozhovoru dle reakcí respondenta. Je vhodné mít předem připravené otázky na papíře, aby výzkumník během rozhovoru na některé otázky nezapomněl a držel se struktury rozhovoru a neodbíhal od tématu. (Švaříček, R., Šedřová, K., a kol., 2007)

5.3. Struktura rozhovoru

Struktura rozhovoru probíhala u všech respondentů stejně. Předem rozhovoru byl respondent seznámen s účelem rozhovoru. Byl seznámen s anonymitou rozhovoru. V úvodu rozhovoru byla navozena příjemná atmosféra formou nenucené konverzace. U seniorů to většinou probíhalo, že nejdříve byl vyslechnut jejich životní příběh a potíže, teprve poté nenásilnou formou probíhal rozhovor v rámci připravených otázek.

V některých otázkách respondent odpověděl pouze dvěma větami a bylo těžké udržet konverzaci k dané otázce a zjistit hlubší názor na danou problematiku. Na všechny otázky respondenti odpověděli. Pokud se respondent k některé otázce nechtěl příliš vyjadřovat, byl respektován jeho postoj k tématu.

Okruhy otázek v rámci rozhovoru:

1. Váš přístup k seniorskému věku a této životní etapě.
2. Váš názor na seniory současné doby 21. století a na seniory v předchozím období. Došlo k nějaké změně a způsobu kvality jejich života?
3. Jaké jsou vaše mezigenerační vztahy?
4. Pomoc s běžnými činnostmi Vašim rodičům, prarodičům a v péči o jejich osobu? Jaké pomoci se dostává starším seniorům s domácími pracemi a péčí o jejich osobu?
5. Senior v sociálních zařízeních a jeho vztahy s rodinou.
6. Názory na pracující seniory.
7. Spokojenost s nabídkou sociálních služeb a sociálních zařízení ve vašem okolí.

8. Váš názor na věkovou diskriminaci k seniorům a zkušenosti s touto problematikou.
9. Myslíte si, že se společnost věnuje prevenci v boji proti věkové diskriminaci?
10. Co si myslíte, že je příčinou věkové diskriminace vůči seniorům?

5.4. Reflexe vlastní zkušenosti

V bakalářské práci považuji za stěžejní mezigenerační vztahy a ageismus. Tyto dvě problematiky spolu souvisí a mohou být propojeny. Mezigenerační vztahy jsou důležité pro harmonický rozvoj jak rodinných vztahů, tak i pro vyrovnaný rozvoj osobnosti jako takové. Osobnost se rozvíjí v rámci sociálního prostředí, v rámci výchovy aj. Pokud nefungují vztahy mezi generacemi, má to negativní dopad na další generace. Rodiče fungují v raných fázích vývoje dítěte jako nápodoba chování. Výchovné vzorce se fixují v chování dítěte. V rodině, kde rodiče dětí nezažily harmonické vztahy ve své rodině, předávají dále tyto vzorce do své prokreční rodiny. Nemusí tomu tak být ve všech rodinách. Může zde být předpoklad. Děti z referenční rodiny si tyto vzorce chování nesou dále a jednají ve svých životech podobným způsobem. Vliv nesprávných vzorců chování mezi vztahy v rodině působil i na věkovou diskriminaci vůči seniorům v rodině. Projevujícím se nepřátelským postojem seniorů a dětí. Tento jev působil i obráceně ze strany seniorů vůči ostatním členům v rodině, kdy senioři se chovali nepřátelsky vůči některým svým dětem až ageisticky. V rodině působili silně negativní vztahy mezi členy. Netvrdím, že tomu tak musí být ve všech rodinách, kde nefungují mezigenerační vztahy. Závisí to také na samotném jedinci a jeho reflexi a temperamentu, který působí na jeho jednání.

Téma mezigeneračních vztahů a ageismu mě vedlo k zamyšlení a snaze porozumět proč tomu tak je. Znovu otevřít tuto problematiku a zaznamenat názory respondentů 21. století k danému tématu, o kterém již bylo vedeno několik výzkumů a odborných publikací.

5.5. Rozhovory

5.5.1. Rozhovor s paní Jiřinou

První rozhovor byl proveden s nejstarším respondentem sociologického šetření. Paní Jiřina je uživatelka bytu v domě s pečovatelskou službou v menším městečku. S paní Jiřinou se autorka setkala poprvé před rokem v rámci výkonu praxe v sociálním zařízení. Rozhovor probíhal v bytě v domě s pečovatelskou službou a trval kolem 1,5 hodiny. Nejdříve byly paní Jiřině vysvětleny důvody rozhovoru. Paní Jiřina, jako tomu bývá u starších seniorů, se nejdříve vypovídala o své rodině, o činnostech, kterým se věnuje. Je velmi čínorodá stará dáma. Rozhovor probíhal v přátelském duchu, v příjemném prostředí. Respondentka byla velmi ráda, že si popovídala. Přesto bylo občas nutné rozhovor usměrnit a udržet daného tématu a okruhu otázek.

Charakteristika života

Paní Jiřina má požehnaný věk úctyhodných 86 let. Je vdovou již 23 let. Pochází z vesnice, která je vzdálena od pečovatelského domova kolem 23 km. Má dvě dcery, které mají své rodiny a bydlí v městě, které je vzdáleno asi tak 50 km od pečovatelského domu. Přesto, že prodělala mozkovou příhodu, má problémy s chůzí, pohybuje se pomocí chodítka, je velmi aktivní. Ráda se stýká s lidmi, navazuje nové kontakty, přátelství, píše do místních novin. Věnuje se skládání básniček, umí německy, soutěží v rádiu, kde sama zavolá ve svém věku a snaží se odpovědět na otázku. Jak ona sama říká: „*Nikomu nic nezávidí, přeje lidem to nejlepší a má ráda lidi.*“ Ráda by, aby mezi lidmi zmizela faleš a lidé byli na sebe hodní. Dětství zažila krásné, byly doby, kdy v jedné místnosti jich žilo 10 lidí pohromadě.

1. Váš přístup k seniorskému věku a této životní etapě?

Z paní Jiřiny přímo sršela životní energie. Ona sama říkala: „*Jsem neustále aktivní, věk si nepřipouštím a nemyslím na něj, nemám na to čas, neustále mám co dělat a mám*

nějaké resty. Na televizi moc nekoukám, spíše poslouchám rádio.“ Jak již bylo naznačeno v úvodu, paní Jiřina, je vitální důchodkyně, svým způsobem života si neustále udržuje pozitivní přístup a náhled na život. Mnozí její vrstevníci by si neustále stěžovali, co mají za neduhy, ona pouze občas mezi řečí sdělí, že musí chodit o chodítku. *„Samoty se nebojím, umím být sama se sebou. Nenudím se, v pečovatelském domě nabízím reklamní předměty, knihy, kalendáře a můžu si popovídat s lidmi.*“ Paní Jiřina je velmi bystrá a chytrá stará dáma, která zdatně ovládá telefon. Občas se opakuje ve svých vyprávěních, což u lidí v jejím věku není nic překvapivého. *„Denně volám do rádia na soutěže. Píšu do místních novin příspěvky o akcích v městyse. Setkávám se s místními ženami v seniorském klubu.*“

2. Váš názor na seniory současné doby 21. století a na seniory v předchozích obdobích. Došlo k nějaké změně a způsobu kvality jejich života?

Paní Jiřina tvrdí, že *„Velké rozdíly nevidí mezi současnými seniory a dřívějšími. V dnešní době jsou senioři více ovlivněni technikou. Dříve nesledovali televizi jako tomu je dneska. Lidé si byli více blízcí. Senioři v předchozích obdobích chodili dříve do důchodu. Užili si více klidu než dnešní senioři, kteří musí pracovat do pozdního věku. Do toho se ještě musí starat o své rodiče a pomáhat s hlídáním vnoučat. Vidím to u svých dcer, které chodí do práce a ještě hlídají svá vnoučata. Výhodu těch dnešních seniorů vidím, v tom, že můžou více využívat kultury a kreativních činností. Můžou navštěvovat různé kulturní akce s dopravou např. divadla a poznávací výlety.*“

3. Jaké jsou vaše mezigenerační vztahy?

Za paní Jiřinou dojíždí pravidelně dcery. Hlavně dcera ze Sušice. Pomáhá jí s úklidem bytu. Když slaví narozeniny paní Jiřina, tak se mohou sejít ve společenské místnosti s rodinou a přáteli. V bytě má vystaveny rodinné fotografie a ráda vypráví o svých vnoučatech a pravnoučatech. Říká: *„Že v době jejího mládí, lidé žili více pospolu než dneska. Lidé se setkávali při různých akcích, jako bylo draní peří, zabijačky a povídali si a sdíleli své radosti i starosti. Měli k sobě blíže, dneska si mladí lidé sednou k počítači a televizi*“

4. Pomoc s běžnými činnostmi rodičům, prarodičům a v péči o jejich osobu a jaké pomoci se dostává starším seniorům v rámci rodiny?

Jak už již bylo řečeno, paní Jiřinou: *„Rodina mi pomůže vždy, když to potřebuji, jinak pravidelně ke mně dochází dcera ze Sušice a uklidí mi byt. To víte, už všude nedošáhnu, neumeju si okna. Nákup mi poskytuje sociální pracovnice z pečovatelské služby. Donáší mi*

obědy, léky, knížky z knihovny. Dochází ke mně paní doktorka na prohlídky, když mi není dobře. Stalo se mi, že jsem upadla v koupelně, tak sociální pracovnice mi pomohla a zavolala sanitku. Nebýt jí, tak nevím, jak by to se mnou dopadlo. Zatím nepotřebuju jinou pomoc. Jsem jinak soběstačná.“

5. Senior v sociálních zařízeních a jeho vztahy s rodinou.

Dle sdělení paní Jiřiny, netrpí tím, že bydlí daleko od své rodiny a není s nimi v každodenním kontaktu. *„Já mám neustále co dělat, nestíhám všechno, co si naplánuju. Rodina mě navštěvuje. Já bych nemohla s nimi bydlet, dcera pracuje a stará se občas o vnoučata. Ted' zrovna mám psát do místních novin o masopustu, který tady nedávno byl. Oni tam mají schody a já bych je nemohla vyjít.“* Schází se v pečovatelském domě se spolubydlícími a povídají o životě a má zde v okolí i kamarádky. Zdá se mi, že respondentka si sama nechce připustit, to že je odděleně od rodiny. I když sama říká, že rodina za ní jezdí, byla velice ráda, když jsem jí navštívila. Říkala, že je ráda, že jsem za ní přišla. Ona si oddělení od rodiny kompenzuje, tím, že navazuje komunikaci při prodeji reklamních předmětů v rámci obce.

6. Názory na pracující seniory.

Ona sama vidí výhodu v pokračování pracovního nasazení i v důchodovém věku. *„Důchodci můžou být mezi lidmi, nenudí se a dostanou za to zapláceno, což jim přijde vhod. Důchody nejsou velké. Pokud nejsou nemocní a invalidní a chtějí, tak ať jdou do práce.“* Paní Jiřina sama ve svém věku pomáhá obci tím, že nabízí reklamní předměty. V rámci rozhovoru sdělila, že se zná s několika známými osobnostmi, jako je pan Troška, má v bytě fotku s ní. Vzhledem k jejímu věku nemá veškeré informace nutné k posouzení dané problematiky pracujících seniorů.

7. Spokojenost s nabídkou sociálních služeb a sociálních zařízení ve vašem okolí.

„Já si nemůžu stěžovat, paní doktorka je velmi hodná, ochotná a přijde, když jsem nemocná nebo potřebuju léky. Když potřebuju na vyšetření, tak mě odvezou do nemocnice a zase přivezou. V nemocnici na mě byli hrozně hodný. Sestřičky nejsou dost doceněny, mají za tu práci málo peněz. Já jsem panu doktorovi složila i básničku za tu jejich péči. Oni si ji dokonce pověsili v nemocnici na zeď. Tady se o mě také starají dobře v pečovatelském domě. Když potřebuju něco nakoupit, tak si jim řeknu nebo jim to napíšu a oni mi to přinesou.“

8. Váš názor na věkovou diskriminaci vůči seniorům a osobní zkušenosti s touto problematikou nebo ve svém okolí.

S věkovou diskriminací vůči seniorům se nesetkala. *„Všude na mě byli ochotní, já se k lidem chovám slušně, tak oni taky.“* Respondentka sdělila, že: *„má ráda setkávání s novými lidmi, ráda se setkává i s mladými lidmi, nedělá rozdíl mezi věkem. Pouze se setkala ve svém okolí s nezájmem u své spolubydlící, kdy její rodina za ní nedochází ani do nemocnice. Paní Jiřina je jediná, která zavolá do nemocnice své spolubydlící z pečovatelského domu, která se nachází ve zdravotní péči momentálně. Je možné se domnívat, že skutečně tato paní, která je pozitivní k životu a lidem, nemá ráda faleš a zlobu mezi lidmi, se nesetkává s diskriminací. Její způsob života tomu není nakloněn.“*

9. Myslíte si, že společnost se věnuje prevenci v boji proti věkové diskriminaci?

„Nevím o tom. Nezajímám se o to.“ Respondentka se k této otázce nevyjádřila a nechtěla rozvíjet komunikaci na dané téma. Je možné se domnívat, že jí tato otázka není příjemná. Dle jejího výrazu ve tváři tomu tak nenasvědčovalo. Dalším důvodem k negativnímu postoji k této otázce může být skutečnost, že nemá dostatečné informace k dané problematice.

10. Co si myslíte, že je příčinou věkové diskriminace vůči seniorům?

„Nedokážu říci, snad neúcta ke stáří. Mladí lidi jsou nespokojeni se svým životem a tak se chovají nepřátelsky k lidem, kteří se neumí bránit. Ten kdo je spokojený s životem, tak se chová ke všem dobře. Aspoň tak se chovám já.“

5.5.2. Rozhovor s paní Janou

Rozhovor s paní Janou probíhal v jejím domě na vesnici. Je v seniorském věku krátce, je 63 let stará. Vybrala jsem si ji z důvodu jejích zkušeností s péčí o své rodiče. Rozhovor trval kolem 50 minut. Oproti rozhovoru s paní Jiřinou rozhovor probíhal strukturovaněji, občas měla potřebu se vypovídat o svých vztazích v rodině a zkušenostech s péčí o své rodiče a co ji trápí s touto situací.

Charakteristika života

Bydlí v domě se svým manželem, který je také senior a je stále pracovně aktivní. Má dvě děti a tři vnoučata. S paní Janou se autorka práce zná osobně, kamarádí se s její dcerou. V životě vystřídala několik profesí, pracovala dlouhá léta jako účetní, před důchodem působila v prádelně, kde mimo jiné navštěvovala z vlastní iniciativy starší seniory, kdy jim donášela domů vyprané prádlo.

1. Váš přístup k seniorskému věku a této životní etapě.

„Seniorský věk si nepřipouštím. Spíše mi chybí ten denní kontakt s lidmi v práci. Stárí se nebojí.“ Pouze má obavy, zda jí její dcera oplatí péči v době, kdy nebude soběstačná. „Pokud je člověk aktivní a slouží mu zdraví, tak se seniorského období neobávám. Něco jiného je až nebudu moci chodit a postarat se o běžné činnosti.“ Paní Jana je také aktivní seniorka, chodí na procházky s pejskem, jezdí na kole, má ráda přírodu, cestování, zahrádku, navštěvuje kamarádky a sdělují si zážitky, stará se o vnoučata v době, kdy její dcera je v práci.

2. Váš názor na seniory současné doby 21. století a na seniory v předchozích obdobích. Došlo k nějaké změně a způsobu kvality jejich života?

„Vše jde dopředu, technika, dnešní senioři se dožívají delšího věku, doba pokroku. Dnešní senioři se mají lépe, co se týče ekonomické stránky. Mají více možností oproti seniorům 20. století, kdy dnes mohou jezdit do ciziny na dovolenou, absolvovat kurzy, je více možností výběru v kultuře.“ Paní Jana uvedla: *„negativní dopady tohoto století, ve špatných mezigeneračních vztazích. Tím jak je rychlá doba, děti seniorů má méně času na společná setkávání se seniory, co se týče skutečného sdílení a vyprávění. Rodiče dětí jsou pracovně aktivní, věnují se rodině, volnočasovým aktivitám, vzdělávání. Ve společnosti se setkává s negativními pohledy mládeže a mladých lidí na staré lidi, neváží si jich, opovrhují jimi. Příčinu vidí ve výchově v rodině, výchovnými vzory. Dnešní rodiče se nesetkávají se svými rodiči, tedy prarodiči svých vnoučat a pak následně mladí lidé, mládež nemá v sobě potřebu se setkávat se seniory a tím k nim nemají vztah. V době, kdy jsem byla malá a v době dospívání jsem byla více ve styku s prarodiči a povídala jsem si s babičkou a poslouchala vyprávění o jejím životě.“* Tvrdí, že: *„kdyby matka jejích vnoučat jim více naznačila, aby zašli za babičkou, by k tomu setkávání mohlo být více. Méně setkávání vnoučat s prarodiči může být dáno výchovou, vlivy výchovných vzorů v rodině. Nicméně v dnešní době právě, díky přepracovanosti dnešních rodičů, dochází v některých rodinách, kde jsou rodiče zaneprázdněni, k častějšímu setkávání pravnoučat se seniory. Většina dnešních pravnoučat si*

více rozumí s prarodiči a jsou k nim více otevření než ke svým rodičům, protože s nimi tráví více času a mají k nim blíže.“

3. Jaké jsou vaše mezigenerační vztahy.

„Se svými dětmi, pravnoučaty se setkáváme pravidelně, skoro denně. Pomáhám dceři s hlídáním dětí, kdy je dcera v práci. Pomáháme dceři s péčí o dům. Ale jsem zvědavá, jestli nám to oplatí, až to budeme potřebovat. Nejsem si jistá, že to tak bude, dcera má hodně aktivit, kamarádky a volnočasové aktivity. Když potřebuje hlídat děti nebo pomoci s domem, tak se ozve, jinak nás nenavštíví.“ Zmínila se o mezigeneračním konfliktu, kdy se většinou neshodují v názorech. Tam bych viděla důvod tohoto konfliktu, že se nebaví o tom, co koho trápí a jak se cítí. Vztahy jsou zaměřeny pouze na potřeby a jsou pouze povrchní. „Vidím to i v rodině mé dcery, že se většinou nesejdou u jednoho stolu při večeři s dětmi. Nenajdou si chvíli, kdy si mohou vyprávět o zážitcích ze dne. Dcera je v práci, přijde večer a pak děti se rychle najedí a jdou spát.“

4. Pomoc s běžnými činnostmi Vašim rodičům, prarodičům a v péči o jejich osobu? Jaké pomoci se dostává starším seniorům s domácími pracemi a péčí o jejich osobu?

„Starala jsem se o své rodiče. Docházela jsem k nim domů, starala se o domácnost. Vařila jsem jim o víkendu, v týdnu odbírali oběd z pečovatelské služby.“ Uvedla, že: „děda se rád setkával s lidmi, rád si povídal o svém životě a o době v které žil. Zažil práce nucených prací v Rakousku, což ho velmi ovlivnilo. V době, kdy zůstal sám doma bez babičky. Rozhodla jsem se ho umístit do domova pro seniory, kde by měl kontakt s lidmi.“ Ukázalo se dle jejích slov: „že to nebylo to nejlepší, co by pro něho udělala. Trpěl v té době již výpadky paměti, měl naslouchadlo, hůře slyšel. V sociálním zařízení se k němu chovali nevlídným chováním, nezajímali se o něho. Když se ho zeptali, zda chce jít mezi spolubydlící v domově, tak mu to nezdůraznili, aby to slyšel, tak odpověděl, že ne. Byl sám na pokoji. Tlačítko na pokoji o zavolání pomoci na službu sociálního zařízení bylo tak vysoko, že ho nemohl použít. Dávali mu utišující léky, které pak působili, že byl apatický až agresivní. „Dodnes si vyčítám, že jsem ho tam dala. Myslela jsem to dobře.“ Učinili tak v dobré víře, aby se setkával s lidmi a bylo tomu naopak. Zařízení selhalo v péči o jeho osobu, nespolupracovalo s rodinou. Paní Jana by tak už neučinila, kdyby se měla rozhodovat znovu.

5. Senior v sociálních zařízeních a jeho vztahy s rodinou.

Odpověď na tuto otázku je již zmíněna v předchozí otázce. „*Po téhle zkušenosti, bych už rodiče do sociálního zařízení neumístila. Dodnes si to budu vyčítat.*“ Dále zmínila, že: „*je to o zaměstnancích a o člověku, nemusí tak být ve všech zařízeních. Respondentka uvedla, že sociální zařízení si vyřídilo vysoký příspěvek na péči a přesto tuto péči nedostával, což je velmi smutné. Takováto zařízení by neměli vůbec existovat, kde převažuje upřednostnění materiálních potřeb nad potřebami sociálními. V těchto zařízeních chybí zpětná vazba a dohled nadřízených orgánů. Před pobytem v sociálním zařízení byl také děda umístěn v léčebně dlouhodobě nemocných, tam mu poskytly výbornou péči, byl nemocný a oni ho z toho dostali. Takže je to opravdu o lidech a o jejich přístupu. Nebýt jich, tak by tu děda už nebyl.*“ Dále zmínila, že: „*když byl děda umístěn v sociálním zařízení, tak zbytek rodiny ho méně navštěvoval, než když byl doma. Bylo to dáno, tím, že doma ještě bydlel zbytek rodiny, se kterými se zbytek rodiny stýkal. Důvod návštěvy dědy nebylo pouze kvůli němu, ale kvůli ostatním členům rodiny. Vztahy mezi prarodiči a dětmi nebyl opravdový, ale účelný.*“

6. Názory na pracující seniory.

„*Pokud senioři jsou schopni pracovat, tak proč ne. Ale můžou zabírat místa mladším.*“ Dále sdělila, že: „*dnešní mládí lidé nemají pracovní morálku, nechtějí pracovat. Raději jsou na dávkách. Když jsou zaměstnaní, tak nemají zkušenosti a nechtějí poslouchat starší a rozumnější. Dle respondentky zaměstnavatelé přenáší odpovědnost na zkušené zaměstnance, od kterých požadují zaučit nové pracovníky. Zkušení pracovníci tomuto tak nechtějí, mladý člověk dnešní doby nemá respekt vůči starším zaměstnancům, nejlépe oni sami vše ví, znají. Má zkušenosti v rodině, kdy její manžel stále pracuje jako důchodce a v práci se setkává s mladými nezkušenými zaměstnanci.*“

7. Spokojenost s nabídkou sociálních služeb a sociálních zařízení ve vašem okolí.

„*Zkušenost mám právě s umístěním dědy do sociálního zařízení, kdy se čeká na umístění několik měsíců.*“ Jinak si myslí, že: „*je dostatek sociálních zařízení v jejím regionu. Využívali v péči o dědu služeb pečovatelské služby při dovážení obědů a v péči o osobu dědy, kdy se starali třikrát týdně o hygienické potřeby dědy. Jednalo se o mytí a pedikúru.*“

8. Váš názor na věkovou diskriminaci k seniorům a zkušenosti s touto problematikou.

„S věkovou diskriminací mezi lidmi jsem se nesetkala. Možná u těch mladých lidí, kteří nemají úctu ke stáří, starým lidem. Neváží si jejich názorů, zkušeností. Oni si vůbec neuvědomují, že také budou staří a budou potřebovat zájem a péči ze strany mladých lidí o ně.“ Příčinu uvádí respondentka v příkladech v rodinách, vzorech, výchově úcty ke stáří, většímu setkávání se seniory, naslouchání jejich životních zkušeností a životních příběhů. Zde bych zmínila i v rámci školského systému, více zařadit do škol sociální výuku v rámci seniorů, stáří, stárnutí.

9. Myslíte si, že společnost se věnuje prevenci v boji proti věkové diskriminaci?

„Myslím si, že pokud se člověk nesetkal s věkovou diskriminací, tak se o to sám nezajímá. Ale o věkové diskriminaci by se podle mě měli děti dozvídat už ve školách, aby měli jiný vztah k seniorům.“

10. Co si myslíte, že je příčinou věkové diskriminace?

„Jak už jsem řekla, chybu vidím už v rodině, kdy nemají mladí vzory u rodičů, kteří by jim ukázali kontakt s prarodiči. Nenavštěvují dědu a babičku a nepovídají si s nimi. Mají své potřeby internet, kamarády.“

5.5.3. Rozhovor s paní Marií

Charakteristika života

Rozhovor probíhal u paní Marie v bytě v dobré atmosféře. Byla seznámena s účelem rozhovoru, byla velmi ochotná. Známe se od vidění.

Paní Marii je 67 let, pracovala v pohostinství po večerech a o víkendech a v týdnu pracovala na vysílači. Má dvě děti a čtyři vnoučata. Má manžela, který je také důchodce. Stará se spolu se svou švagrovou o tchýni, které je 96 let. Pomáhá jí s péčí o její osobu, pomáhá jí s přípravou jídla. Bydlí v bytě v malém městě. Paní Marie je aktivní seniorka. Ráda se stará o svou zahrádku, kde tráví svůj volný čas a relaxuje tam. Ráda navštěvuje

s kamarádkami wellnes pobyty. Hlídá svoje vnoučata, když je to zapotřebí. Má pozitivní přístup k životu.

1. Váš přístup k seniorskému věku a této životní etapě?

„Nějak tento věk neprožívám. Obavy ze stáří nemám. Vůbec by mi nevadilo být v domově důchodců.“ Paní Marie vtipně sdělila: „třeba se tam setkám s nějakým chlapem. Budu tam v kontaktu s novými lidmi a nebudu se nudit. To víte, nějaké ty nemoci a problémy se zdravím se objeví.“

2. Váš názor na seniory současné doby 21. století a na seniory v předchozích obdobích? Došlo k nějaké změně a způsobu kvality jejich života?

Paní Marie sdělila: „Myslím si, že senioři jsou pořád stejní. Moji babička a děda se měli také dobře a byli spokojení i bez moderních přístrojů. Dříve žila více pospolu celá rodina, více se podporovali. Dneska si každý žije za sebe a ostatní ho nezajímají, tím myslím širší rodinu. Dnešní senioři se dožívají delšího věku a jsou aktivnější. Více si užívají volných chvil.“

3. Jaké jsou Vaše mezigenerační vztahy?

„S dětmi se navštěvujeme pravidelně, hlídám vnoučata. Setkáváme se při oslavách. Ráda vnoučata hlídám. Se snachou vycházím výborně. Starám se o tchýni střídavě se švagrovou. Nijak necítím nějaké velké rozdíly v názorech dětí a našich. Já jim do ničeho nemluví. Ať si rozhodnou sami o svých důležitých věcech. Ráda jim pomůžu. Tím, že děti jsou v práci, syn je v týdnu pryč od rodiny, tak jsem více v kontaktu se svými vnoučaty než se svými dětmi. S manželkami mých synů vycházím perfektně, jako by to byli mé dcery.“

4. Pomoc s běžnými činnostmi rodičům, prarodičům a v péči o jejich osobu a jaké pomoci se dostává starším seniorům v rámci rodiny?

„Jak už jsem řekla, pomáhám tchýni s domácností, úklid, hygienu – vodím jí do sprchy, ona tam se synem nechce. Mám toho někdy dost, abych jí tam vyzvedla, ale co mě zbývá. Tchýně si občas vymýšlí, co bude jíst. Ona dostává obědy od pečovatelské služby, ale někdy jí to nechutná, tak si vezme od nás oběd. Bydlí zatím v bytě u švagrové. Na to, že jí je 96 let, tak je rozumově na tom dobře. Do domova důchodců jí dát nechceme, dokud můžeme pomoci, tak si ji necháme doma.“

5. Senior v sociálních zařízeních a jeho vztahy s rodinou.

„Pokud se jedná o babičku, o kterou se staráme, tak dokud to bude v našich silách, tak si ji necháme doma. Jinak proti těmto zařízením nic nemám. Lidé, kteří nemají jinou možnost, tak jim nic jiného nezbyvá. Dnešní děti seniorů, jsou pracující a nemají čas, starají se o své děti, tak se nemůžou o své babičky a dědy postarat, tak je umístí do domova důchodců. Ale měli by dál udržovat vztahy s rodiči a prarodiči a navštěvovat je, aby nebyli smutní.“

6. Názory na pracující seniory.

„Proti pracujícím seniorům nic nemám, je dobře když se neustále udržují v kondici, necítí se nepoužitelný. Je těžký najednou po tom, co člověk pracuje celý život být najednou doma. Ale měli by pracovat na takových místech, aby nepřekáželi mladým lidem a nebránili mladým lidem pracovat.“

7. Spokojenost se sociálními zařízení a sociálními službami ve vašem okolí.

„V našem menším městě mi nic nechybí. Máme tu dům s pečovatelskou službou, funguje tu terénní služba s dovážením obědů, pomáhá starým lidem s hygienou.“

8. Váš názor na věkovou diskriminaci k seniorům a zkušenosti s touto problematikou.

„Nesetkala jsem se s diskriminací u starých lidí. Babička naopak dala přednost v nemocnici s operací mladší paní a pak už na operaci nešla a dodneška má problémy s očima.“

9. Myslíte si, že společnost se věnuje prevenci v boji proti věkové diskriminaci?

„Tak asi i tím, že jsou ty univerzity třetího věku, senioři se setkávají se stejně starými lidmi, něco se naučí. Dneska existují v domovech důchodců aktivity pro důchodce, že se věnují tvořivým věcem.“

10. Co si myslíte, že je příčinou věkové diskriminace?

„Nikdy jsem nad takovou otázkou nepřemýšlela. Možná na to má vliv, že každá generace má jiné názory, jinak žijou. Mladý lidi asi si neuvědomují, že budou někdy starý a žijou si svůj život a nekoukají na starou generaci.“

5.5.4. Rozhovor s panem Janem

Charakteristika života

Pan Jan bydlí s manželkou a dvěma dětmi v bytě. Je v produktivním věku a pracuje jako obchodní zástupce. Často je na cestách. Vzdělání má střední průmyslovou školu. Bydlí nedaleko své matky a v dosahu asi 15 km bydlí tchán s tchyní. S prarodiči se navštěvují a jsou v kontaktu. Staví dům a bude bydlet v menším městečku kolem prázdnin. Bude mít blíže k tchyni a tchánovi. S manželkou se chtěli vrátit z města do přírody, kde vyrůstali a mají zde známé. Důvodem byli i děti, aby byli více v kontaktu s přírodou a měli více možnosti vyjít ven.

1. Jaký je Váš přístup k seniorskému věku a této životní etapě?

„Vůbec o tom nepřemýšlím. Mám představu o seniorech, že mají na vše čas, dělají věci dobrovolně. Nemoci v seniorském věku si nepřipouštím, v době kdy je člověk zdrav.“

2. Váš názor na seniory současné doby 21. století a na seniory v předchozích obdobích. Došlo k nějaké změně a způsobu kvality jejich života?

Sdělil, že: „Dnešní senior má větší obzory. Studuje, sportuje. Je živější. Je to o možnostech a o zdraví. Může se věnovat aktivitám, které ho drží v dobré kondici. Lépe je na tom senior, který bydlí s partnerem, než ten co žije sám v rámci ekonomických podmínek. Doporučuji seniorům koupit byt malý ak tomu malou zahrádku a užít si to. Prodat velké baráky a užít si života v klidu, vnoučat, být nápomocný mladým. Nevěnovat energii tam kde to nemá smysl na velkých hektarech.“

3. Jaké jsou Vaše mezigenerační vztahy?

„S rodiči se setkávám spíše pokud potřebují pomoci nebo při oslavách. V dnešní době není moc prostoru na posedávání. Každý má své rodiny a potřeby. Ted' stavíme, tak času není nazbyt. Pokud potřebujeme pohlídat děti, když jsou nemocné nebo něco vyřizujeme, tak je odvezeme k babičkám a dědečkům. Je pravda, že dnešní doba spíše ty prarodiče využívá k hlídání a pomoci s péčí o děti. Uvědomuju si, že tu pořád nebudou a že, bysme s nimi měli více být a poslouchat jejich příběhy, zkušenosti. Ale doba je taková.“

4. Pomoc s běžnými činnostmi Vašim rodičům, prarodičům a v péči o jejich osobu?
Jaké pomoci se dostává starším seniorům s domácími pracemi a péčí o jejich osobu?

„Když potřebují pomoci tak si čas najdu. Zatím mám rodiče ve stavu soběstačnosti. Pokud by taková situace nastala v této době, kdy jsem v pracovním procesu a nemám čas a možnost být s nimi v neustálém v kontaktu, jelikož musím živit rodinu. Přesto bych si babičku nebo dědu vzal k sobě domů do domácí péče, ale musel bych využít sociálních terénních služeb. Bylo by to náročné pro celou rodinu, protože máme ještě malé děti v předškolním věku.“

5. Senior v sociálních zařízeních a jeho vztahy s rodinou.

„Pokud se senior dokáže ještě zařadit do činností, volnočasových aktivit tak proč ne. Ale v případě, že tam jde jako nemohoucí tak se toho obávám. To není správná cesta. Dal bych přednost domácímu prostředí. V sociálním zařízení, je to o možnostech, jak často je rodina schopna docházet do zařízení. V rodině jsme měli babičku i dědu v sociálních zařízeních. O babičku se nejdříve starala máma, ale pak už měla sama zdravotní problémy, tak jsme babičku museli dát do sociálního zařízení. Byla už hodně stará kolem věku 85 let. Potřebovala už i dělat hygienu od druhých. Matka už pak nemohla a my chlapi jsme to dělat nemohli. Jak se ten senior dá do tohoto zařízení, už to není ono na vztahy. Není to ten denní kontakt. Trošku bych řekl, že tam je odcizení.“

6. Názory na pracující seniory.

„Souhlasím s tím, aby senior pracoval, pokud je toho zdravotně schopen. Je to lepší než stát fronty u lékaře. Udrží je to při životě. Jsou senioři, kteří tak musí učinit z důvodu ekonomického, to asi není úplně ono. Ale pracovat dále i v důchodovém věku, proto aby byl důchodce mezi lidmi. Mladí lidé nechtějí dělat, tak ať někdo pracuje. Jsou senioři, kteří pracují i na střechách.“

7. Spokojenost se sociálními zařízeními a sociálními službami ve vašem okolí.

„Myslím si, že je v našem městě dost sociálních zařízení. Jsou tu dva domovy důchodců, pečovatelská služba, co vím, která dováží obědy důchodcům a určitě je tu více služeb. Zatím je nevyužívám, tak o všech nevím.“

8. Myslíte si, že společnost se věnuje prevenci v boji proti věkové diskriminaci

Respondent odpověděl, že: *„Společnost se nevěnuje ničemu nebo V malé míře.“*

9. Myslíte si, že společnost se věnuje prevenci v boji proti věkové diskriminaci?

„Nevím, nezajímám se o to. Možná, že v dnešní době je víc klubů pro seniory, kde se můžou setkávat a že je více zařízení pro důchodce než tomu bylo dřív.“

10. Co si myslíte, že je příčinou věkové diskriminace?

„Možná by to mohlo být i tím, že se málo setkáváme se seniory. Vyhýbáme se přítomnosti být s nimi.“

5.5.5. Společná témata

Rozhovory byly analyzovány a byly z nich vybrány společná témata dle techniky „otevřené kódování“. Jedná se o operace, dle kterých jsou informace rozpracovány na malé části nebo bloky a znovu přiřazeny do celků nově pojmenovaných a s těmi vyhotovitel výzkumu pracuje. (Švaříček, R., Šedřová, K. a spol., 2007, s. 211)

Oblast č. 1 – Pohled na stáří a seniory

- Aktivní přístup k životu ke spokojenému stáří, pracující senioři
- Mezigenerační vztahy v dnešní společnosti
- Přístup seniorů k oblasti péče

Oblast č. 2 – Věková diskriminace

- Postoje a zkušenosti se sociálním zařízením
- Názory a osobní zkušenosti s věkovou diskriminací
- Příčiny věkové diskriminace vůči seniorům

V této fázi jsem využila otázek z rozhovorů vztahující se k tématu. Výsledky rozhovorů byly shrnuty do dvou oblastí.

Oblast č. 1 – Pohled společnosti na stáří a seniory

Aktivní přístup k životu ke spokojenému stáří

Aktivní přístup k životu se prolíná ve většině rozhovorů. Senioři zmiňují jejich aktivitu ve svých činnostech. Nepřipouští si své stáří. Snaží se být aktivní i v tomto věku, zajímat se o okolní svět, věnují se volnočasovým aktivitám. Nenechají svou mysl se zabývat chmurnými myšlenkami zabývající se stářím a jeho negativními vlivy. Respondenti mě utvrdili v názoru, že pokud člověk přistupuje k etapě stáří pozitivním přístupem, nemusí být tato etapa až tak zatěžující. Přístup k životu je také ovlivněn charakterem osobnosti. Jednodušší forma přístupu k životu je si stěžovat na neduhy a nepřízeň osudu, ale s tím bude souviset i způsob prožitého stáří. Nemocem se nevyhneme, ale pokud je budeme vnímat s nadhledem, s pocitem, že poukazují na chyby v našich životech a počínání, tak nás neovládnou v takové míře. V otázce aktivního přístupu k životu se respondenti vyjádřili i v souvislosti s pracujícími seniory. Respondenti vyjádřili podporu s tím, aby se senior v penzi věnoval nadále pracovnímu výkonu. Senior neztratí schopnost být potřebný, ale v případě, že nezabírá místo mladší věkové generaci. Setkala jsem se i s názorem, že dnešní mládež nemá pozitivní přístup k práci, raději pasivně přijímá dávky ze sociálního systému a nepřispívá svoji produktivitou práce.

Pracující senioři jsou vnímáni respondenty kladně, za předpokladu, že neberou místo mladým lidem. Senioři, kteří jsou stále v pracovním poměru, neztratí kontakt s okolím, jsou potřební, předávají zkušenosti. Nemyslí na samotu, nezaobírají se nemocemi. Ve výzkumném šetření jsem se setkala s názorem, že mladí lidé mají malou pracovní morálku, neváží si zkušeností starších lidí, nemají k nim úctu a to se projevuje na pracovních vztazích mezi těmito generacemi.

Mezigenerační vztahy v dnešní společnosti

Pro všechny respondenty jsou důležité fungující mezigenerační vztahy v jejich rodinách. Vztahy v rodinách respondentů jsou přívětivé a kladné. Přesto se objevili i obavy z poskytnutí péče jejich dětmi jim samotným. Dnešní způsob konzumu a vývoje techniky vede k většímu odtržení dětí od rodičů. Rozvojem moderních technologií dochází k rozdílnému postoji na život generací. Může docházet k méně častým kontaktům mezi generacemi. Rodiče v produktivním věku jsou příliš zaměstnáni a nemají dostatek času na své

děti a potažmo na prarodiče. Respondenti uvádějí srovnání s dřívější generací rodičů, kteří neměli možnosti s novými technologiemi, více času věnovali společně tráveným činnostem celé rodiny při „*draní peří, zabíjačkách*“. Z rozhovorů vyplynulo, že nejvíce jsou schopni se postarat o své rodiče děti, které již nejsou v pracovním procesu a jsou zdravotně způsobilé. O své rodiče se starají v domácím prostředí. K narušení mezigeneračních vztahů dochází dle respondentů také vlivem rodinného prostředí, kde nepůsobí dostatečně výchovné vzory. Děti věnují málo času naslouchání příběhům jejich prarodičů. Dnešní rodiny dle zkušenosti respondentů, nemají dostatek času na společné večere a sdílení si zážitků z prožitého dne. Jak se ukázalo dle sociologického šetření, mezigenerační vztahy v dnešní konzumní společnosti jsou ovlivněni tlakem ze strany společnosti, které jsou na jedince kladeny. Lidé v produktivním věku se věnují pracovním záležitostem, jim ubírá čas na péči o své rodiče a stojí před rozhodnutím, zda se o rodiče postarat v domácí péči nebo je umístit do sociálních zařízení. V rozhovorech se objevila obava z poskytnutí péče dětí o své rodiče.

Každý z nás stárne a staneme se dříve či později „*opět dítětem svých dětí a dospělí se stanou rodiči svých vlastních rodičů*“. (Haškovcová, H., 1989, s. 245)

Přístup k seniorům v oblasti péče

Tato oblast je velmi náročná pro pečovatele. Jedná se o velmi citlivé téma a zároveň obávaným jevem v rodinách. Jedná se o komplexní péči a koordinaci rodinných činností všech členů domácnosti. Respondenti sdělili své zkušenosti s péčí o jejich rodiče, prarodiče. Většinou dávají přednost domácí péči před institucionální. Tento přístup je ovlivněn, pečující osobou, která je sama seniorem a není v pracovním procesu. Seniorka, která je v sociálním zařízení si neztěžovala na umístění v tomto zařízení. Možná je to i tím, že je soběstačná, chodící a v dobré psychické kondici. Setkali jsme se v rozhovorech i se špatnými zkušenostmi v sociálním zařízení a selháním umístění rodiče do tohoto zařízení a neponechání v domácí péči.

Oblast č. 2 – Věková diskriminace

Postoje a zkušenosti se sociálním zařízením

Jak už bylo uvedeno, respondenti dávají přednost péče o seniora v rodinném prostředí před využitím sociálních zařízení. Výhodu vidí v osobním kontaktu s rodičem, prarodičem a pozitivním vlivu na něho. K institucionální pomoci by přistoupili v krajním řešení, kdy by nebyli schopni se o něho postarat. V případě, kdy by sami pečovatelé byli nemocní. V jednom

rozhovoru byla sdělena zkušenost s neodborným přístupem ke klientovi sociálního zařízení. Nebyla mu poskytnuta dostatečná péče, až se objevily projevy netečnosti vůči němu. Klient tohoto zařízení neměl možnost se dovolat potřebné pomoci v dané situaci. Chyběla komunikace mezi klientem a sociálním zařízením a rodinnými příslušníky.

Názory a osobní zkušenosti s věkovou diskriminací

Věková diskriminace je citlivé téma, které není na veřejnosti příliš diskutované. V rozhovorech na toto téma, jsem cítila, že respondenti s tímto tématem nechtějí mít nic společného. Vyjádřili, že nemají zkušenosti s věkovou diskriminací vůči seniorům. Jedna respondentka dokonce dala přednost v operačním zákroku mladší zájemkyni. Z rozhovorů vyplývá, nezájem mladých lidí o staré lidi, o jejich zkušenosti, opovrhování jimi. Neúcta ke stáří pramení z výchovných vzorců v rodině. Kde vzájemná úcta, pomoc starým lidem, naslouchání, ochota setkávat se a poslouchat příběhy starých lidí.

Příčiny věkové diskriminace vůči seniorům

Stejně názory na společné téma se objevovalo u respondentů, že mladí lidé nemají úctu ke stáří, starým lidem. Příčiny vidí v předávání vzorů od rodičů, v rodině. Mladí mají své životy a neuvědomují si, že budou jednou také staří. Vidí nutnost, aby společnost ve vzdělávacím systému seznamovala mladé s problematikou stárnutí, stáří a úctu ke stáří. K věkové diskriminaci mohou inklinovat více lidé, kteří nejsou spokojeni se svým životem a vybíjí si to u seniorů, kteří jsou více zranitelní a neumí se bránit.

6. Shrnutí dat sociologického šetření

Analytická indukce je podle Bryamana „*strategie kvalitativní analýzy*“. Hlavním specifíkem je utvoření „výzkumné otázky“, dále se vyznačuje „hypotetickým vysvětlením“ dané problematiky a dochází ke stálému přezkoumávání hypotézy na určitých případech. (Švaříček, R., Šed'ová, K., s. 223)

V této části shrnu výsledky šetření v rámci výzkumu a odpovím na výzkumné otázky. Hlavním cílem bakalářské práce bylo získat názory a zkušenosti respondentů na problematiku věkové diskriminace. K sociologickému šetření se vztahuje otázka:

- Jaké jsou názory a zkušenosti respondentů na problematiku věkové diskriminace.,

6.1. Vyhodnocení otázky sociologického šetření: Jaké jsou názory, zkušenosti respondentů na problematiku věkové diskriminace?

Výzkumná otázka se vztahuje k odpovědím respondentů získaných z rozhovoru k otázkám č. 8,9,10. Dá se říci, že ani jeden respondent se s věkovou diskriminací nesetkal. Pouze jeden respondent uvedl zkušenosti s diskriminací vůči věku z hlediska institucionální úrovně. V tomto případě se jedná spíše o neodborný přístup ke klientům v sociálním zařízení. Zde by bylo na místě, aby zaměstnanci příslušného zařízení byli řádně proškoleni, došlo zde k supervizi na pracovišti. Kde, by k těmto zásahům ze strany personálu do budoucna nemuselo docházet. V rámci supervize by mohlo dojít ke zjištění, za předpokladu, kdy pracovník nezvládá tyto krizové situace, aby se této činnosti již nevěnoval v zájmu klientů sociálního zařízení. Věková diskriminace je skutečně citlivé téma, těžko prokazatelná a mohou existovat skryté oběti, které tuto skutečnost neprojevují navenek a nechtějí nebo mají obavy o tom hovořit. Mohou se vyskytovat vnější pozorovatelé z okolí této skutečnosti, přesto tato věková diskriminace nebude navenek prozrazena právě z obavy výhrůžek vykonavatele diskriminace.

V rámci odpovědí respondentů zazněly názory, že důvodem věkové diskriminace je chybějící kontakt rodičů a prarodičů a jejich dětí nebo vnoučat. Současná doba je příliš hektická, tyto kontakty jsou zmenšeny na potřeby rodiny a nejsou zaměřeny jen na skutečné sdílení hodnot, naslouchání si mezi generacemi. Nejsou předávány příklady dětem v rodinné sounáležitosti a úcty ke starým lidem. Měli bychom se zamyslet nad svými životy a zpomalit v tomto uspěchaném světě. Pokusit se znovu najít opravdové hodnoty a hodnotný smysl našich životů. Jednou všichni zestárneme a budeme rádi za něžné pohlazení, dobré slovo ať od našich blízkých či vykonavatelů sociálních zařízení. Vzájemná úcta by měla vycházet od nás samotných v rámci rodiny, v rámci zaměstnaneckých pozic aj.

ZÁVĚR

Vypracováním bakalářské práce byly zjištěny nové informace, poznatky k dané problematice. Na základě těchto poznatků, jsem získala ucelenější pohled na problematiku stárnutí, prevence v boji proti stárnutí i ageismu. Zejména v rámci příčin ageismu i v rámci prevence v boji proti němu, jsem si uvědomila, jak jsou důležité mezigenerační vztahy, výchovné vzory v rámci rodiny, zejména pro naše děti.

V úvodu bakalářské práce byl uveden důvod cíle práce. Práce je rozdělena do čtyř kapitol. První kapitola se zaměřuje na seniora a jeho vztahu k rodině a společnosti, další kapitola představuje problematiku stárnutí a stáří. Další část se věnuje problematice ageismu a jeho příčinám a poslední část byla věnována prevenci a výchově ve vzdělávání v boji proti ageismu.

Odpověď na cíl bakalářské práce na příčiny věkové diskriminace najdeme ve shodných odpovědích respondentů, v neúctě ke starým lidem a k jejich zkušenostem. Mladí lidé si neuvědomují, že nebudou věčně mladí a kruh se otočí a budou starými. Společnost by se měla zaměřit na prevenci v rámci věkové diskriminace formou primárního vzdělávání, ve školkách, školách. Kde by žáky seznámili s problematikou stárnutí a stáří. Rodina by měla jít příkladem, předávat vzory k úctě ke stáří, zprostředkovávat kontakty s prarodiči. Ukázat dětem pomoc prarodičům s jejich péčí, že jsou součástí rodiny a právoplatným členem domácnosti. Respondenti se vyjádřili kladně k mezigeneračním vztahům v jejich rodinách, ale zároveň se objevila obava v oblasti péči v případě potřeby seniorů ze strany jejich rodiny, dětí.

Dále respondenty uvedli, že nemají zkušenosti z diskriminací vůči seniorům. K této problematice se vyjádřila v odstavci začínajícím otázkou: „*Existuje věková diskriminace?*“ Vidovičová, „*Jedním z našich nejvýraznějších výsledků je fakt, že lidé o věkové diskriminaci častěji slyšeli, než ji zažili.*“ (Vidovičová, L., 2008, s. 196)

Respondenti vyjádřili kladný přístup k pracujícím seniorům, tento fakt souvisí s prevencí proti ageismu vůči seniorům. Obě generace získají možnost navzájem se obohacovat zkušenostmi a spoluvytvářet vztahy a vzájemnou komunikaci a společný dialog.

Výzkumné šetření bylo provedeno formou polostrukturovaného rozhovoru. Rozhovor obsahuje 10 otázek, zaměřených na přístup seniorů k této životní etapě, názory na seniory současné doby a z předchozích období, na mezigenerační vztahy respondentů, na pracující seniory, na pomoc s péčí o rodiče nebo prarodiče, otázky vztahující se k věkové diskriminaci vůči seniorům a jejím příčinám, týkající se umístění seniorů v sociálním zařízení nebo ponechání v domácí péči, zda jsou respondenti spokojeni se sociálními zařízeními v jejich okolí a společnost a její prevence vůči věkové diskriminaci. V rámci vyhodnocení rozhovorů pomocí techniky „otevřeného kódování“ byly nalezeny společné pojmy a byly dále analyzovány. Byly stanoveny tři výzkumné otázky, vztahující se k cílům práce, které byly vyhodnoceny.

Seznam použitých českých zdrojů:

- GULOVÁ, L. a ŠÍP, R. *Výzkumné metody v pedagogické praxi.*, vyd. 1. Praha: Grada, 2013, 248 s. ISBN 978-80-247-4368-4.
- GRUSS, P. *Perspektivy stárnutí: z pohledu psychologie celoživotního vývoje*, vyd. 1. Praha: Portál, 2009, 224 s. ISBN 978-80-7367-605-6.
- HAMILTON, I. S., *Psychologie stárnutí*, vyd. 1. Praha: Portál, 1999, 320 s. ISBN 80-7178-274-2.
- HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*, vyd. 1. Praha: Panorama, 1989, 407. s. ISBN 80-7038-158-2.
- HAYFLICK, L. *Jak a proč stárneme*, vyd. 1. Praha: Knižní klub, 1997, 426 s. ISBN 80-7176-536-8.
- JAROŠOVÁ, D. *Péče o seniory*, vyd.1. Ostrava: Ostravská univerzita, 2006. 96 s. ISBN 80-7368-110-2.
- JIRÁSKOVÁ, V. *Mezigenerační porozumění a komunikace*, vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. 198 s. ISBN 80-86861-80-5.
- KLEVETOVÁ, D. a I. DLABALOVÁ. *Motivační prvky při práci se seniory*, vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2008. 208 s. ISBN 978-80-247-2169-9.
- KALVACH, Z. a kol. , *Geriatrické syndromy a geriatrický pacient*, vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2008. 336 s. ISBN 978-80-247-2490-4.
- KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*, 1. vyd. Praha: Portál, 2008. 216 s. ISBN 978-80-7367-383-3.
- MÜHLPACHR, P. *Gerontopedagogika*, vyd. 2. Brno: Masarykova univerzita, 2004. 203 s. ISBN 978-80-210-5029-7.
- PACOVSKÝ, V. *O stárnutí a stáří*, 1. vyd. Praha: Avicenum, 1990. 135 s. ISBN 80-201-0076-8.
- RABUŠICOVÁ, M. a L. RABUŠIC. *Učíme se po celý život?: o vzdělávání dospělých v České republice*, vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2008. 339 s. ISBN 978-80-210-4779-2.
- SAK, P. a K. KOLESÁROVÁ, K. *Sociologie stáří a seniorů*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2012. 232 s. ISBN 978-80-247-3850-5.
- SÝKOROVÁ, D. *Autonomie ve stáří: kapitoly z gerontologie*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007. 284 s. ISBN 978-86429-62-5.

TOŠNEROVÁ, T. *Ageismus: Průvodce stereotypy a mýty o stáří*. 1. vyd. Praha: Ambulance pro poruchy paměti, 2002. 45 s. ISBN 80-238-9506-0.

VAGNEROVA, M. *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*. 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2000. 528 s. ISBN 80-7178-308-0.

VIDOVIČOVÁ, L. *Stárnutí, věk a diskriminace – nové souvislosti*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2008. 233 s. ISBN 978-80-210-4627-6.

VIDOVIČOVÁ, L. *Věková diskriminace-ageismus: úvod do teorie a výskyt diskriminačních přístupů ve vybraných oblastech s důrazem na pracovní trh*. Brno: Výzkumný ústav pro sociální věci a práci, Výzkumné centrum Brno, 2005.

ZAVÁZALOVÁ, H. *Vybrané kapitoly ze sociální gerontologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2001. 97 s. ISBN 80-246-0326-8.

Seznam použitých internetových zdrojů

- ČESKÁ TELEVIZE. *Střed generací*. [online]. [cit. 2016-1-15]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1104978064-fokus-vaclava-moravce/215411030530008/>
- DVOŘÁKOVÁ, D. *Stárnutí populace. Senioři a násilí. Senioři a respektování autonomie*. [online]. [cit. 2016-2-6]. Dostupné z: http://www.seniortip.cz/?module=article&id_article=2220
- KLUB AKTIVNÍCH SENIORŮ, *Pilotní realizace programu na podporu mezigeneračního dialogu v JMK*. [online]. [cit. 2016-2-11]. Dostupné z: <http://www.spokojenysenior-klas.cz/index.php/home/21-projekty/80-pilotni-realizace-programu-na-podporu-mezigeneracniho-dialogu-v-jmk>
- KOMUNITNÍ CENTRUM-SPRAVEDLIVÝ MEZI SENIORY O.P.S., *Aktivní stáří*. [online]. [cit. 2016-2-8]. Dostupné z: <http://www.mezi-seniory.cz/3-aktivni-stari>
- KUCHAŘOVÁ, V. *Život ve stáří. Zpráva o výsledcích empirického šetření*. [online]. [cit. 2016-2-3]. Dostupné z: <http://www.ncss.cz/files/ivot-ve-stari.pdf>
- MĚSTSKÁ POLICIE BRNO. *Zápis do XI. Ročníku. Senior akademie*. [online]. [cit. 2016-2-10]. Dostupné z: <http://www.mpb.cz/seniori/senior-akademie/>
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Evropský rok aktivního stárnutí a mezigenerační solidarity 2012 v České republice* [online]. [cit. 2016-1-27]. Dostupné z: <http://mpsv.cz/cs/11696>
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Politika přípravy na stárnutí v České republice* [online]. [2015-12-1]. Dostupné z: <http://mpsv.cz/cs/24451>
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, *Senioři a politika stárnutí. Příprava na stárnutí v České republice*. [online]. [cit. 2016-2-7]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/2856>
- OPATRNÝ, A. *Celostátní setkání animátorů. Kdo je animator*. [online] [cit. 2016-2-10]. Dostupné z: <http://www.animatori.cz/clanky/Celostatni-setkani-animatoru-senioru-2009>
- SAK, P. *Generace a její vztah ke společnosti a ke společenskému vývoji. Teoreticko-analytická studie* [online]. [cit. 2016-1-28]. Dostupné z: <http://docplayer.cz/237352-Generace-a-její-vztah-ke-spolecnosti-a-ke-spolecenskemu-vyvoji.html>
- SLOVNÍK CIZÍCH SLOV. *Pojem sociální pedagogika*. [online]. [cit. 2016-2-9]. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/socialni-pedagogika>
- SRNEC, J. *Základy psychognostiky. Kvalita života*. [online]. [cit. 2016-2-5]. Dostupné z: http://www.pvsps.cz/data/document/20120309/09_Psychognostika_FINAL.pdf?id=822

TRUSINOVÁ, R. *Stáří mladými očima: Zdroje nevraživosti mladým k seniorům* [online]. [cit. 2015-12-3]. Dostupné z: <http://antropoweb.cz/cs/stari-mladyma-ocima-zdroje-nevrazivosti-mladych-k-seniorum>

VAVROŇ, J. *Vzpouza babiček. Nejsme chůvy, máme vlastní život.* [online]. [cit. 2016-2-3]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/domaci/390588-vzpouza-babicek-nejsme-jen-chuvy-mame-vlastni-zivot.html>

VIDOVIČOVÁ, L. *Věková diskriminace-ageismus. Úvod do teorie a výskyt diskriminačních přístupů ve vybraných oblastech s důrazem na pracovní trh.* [online] [cit. 2016-2-11].

Dostupné z: <http://docplayer.cz/346875-Vekova-diskriminace-ageismus.html>

VITVAR, P., *Akademie seniorů.* [online]. [cit. 2016-2-11]. Dostupné z:

<http://www.mestojablonec.cz/cs/magistrat/pro-novinare/tiskove-zpravy/aktualni-zpravy/akademie-senioru.html>

WEBER, P. *Geriatrize: Alfa a omega dnešní medicíny* [online]. [cit. 2015-12-10]. Dostupné z: <http://sanquis.cz/index1.php?linkID=art3339>

WIKIPEDIA. *Generace.* [online]. [cit. 2016-1-25]. Dostupné z:

<https://cs.wikipedia.org/wiki/Generace>

WIKIPEDIA. *Sociální pedagogika.* [online]. [cit. 2016-2-9]. Dostupné z:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Sociální_pedagogika

Seznam zkratk

aj a jiné

tzv tak zvaně

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Monika Lomová

Obor: Vzdělávání dospělých

Forma studia: Kombinovaná

Název práce: Stáří a stárnutí, prevence a výchova v boji proti ageismu.

Rok: 2016

Počet stran textu bez příloh: 40

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů českých použitých zdrojů: 20

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 20

Počet ostatních zdrojů: 0

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Havlík, CSc